

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tereza Matyščíková

Vybrané otázky sporného mateřství

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma Vybrané otázky sporného mateřství vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 24. 3. 2022

.....
Tereza Matyščáková

Tímto bych ráda poděkovala Prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. za její ochotu, trpělivost a cenné rady, které mi při zpracování diplomové práce poskytla.

Obsah

Úvod	7
1. Pojetí mateřství	10
1.1 Právní pojetí	10
1.2 Problematika právního pojetí – střety o mateřství	11
2. Porod s utajenou totožností matky	14
2.1 Pojem, úprava a důvody vzniku utajených porodů	14
2.2 Podmínky pro užití utajených porodů	15
2.3 Způsob úhrady utajeného porodu	17
3. Diskrétní porody	19
3.1 Krajský dětský domov pro děti do 3 let v Aši	19
4. Anonymní porody	21
4.1 Pojetí anonymních porodů	21
4.2 Anonymní vs. utajené porody	21
4.3 Problematika spojená s anonymními porody	22
4.4 Důsledky anonymních porodů	23
5. Problematické aspekty utajených porodů	25
5.1 Kniha narození	25
5.2 Určování otcovství	26
5.2.1 Případ Keegan versus Irsko	28
5.3 Osvojení	29
6. Pojetí utajených porodů ve vybraných státech	33
6.1 Slovensko	33
6.2 Francie	34
6.2.1 Případ Odiévre vs. Francie	35
6.3 Německo	36
6.4 Některé další státy	37
7. Práva dítěte	39
7.1 Práva dítěte na poli mezinárodního práva	39
7.2 Střet protichůdných zájmů	39
7.3 Zakládají utajené porody diskriminaci?	40
8. Problematika babyboxů	43
8.1 Pojetí babyboxů	43
8.2 Historický exkurz	43
8.3 Argumenty pro a proti jejich zavedení	44

8.4	Osud dítěte odloženého v babyboxu.....	47
8.5	Metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí.....	48
8.5.1	V případě neznámé totožnosti dítěte.....	48
8.5.2	V případě známé totožnosti dítěte.....	49
	Závěr.....	50
	Seznam použitých zdrojů.....	53
	Shrnutí.....	57
	Abstrakt.....	57
	Klíčová slova.....	58
	Key words.....	58

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
LZPS	zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod
MatrZ	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NOZ	zákon č. 98/2012 Sb., občanský zákoník
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ÚPrDt	Úmluva o právech dítěte (vyhlášena č. 104/1991 Sb.)
ZOSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZVZP	zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění
ZZdrS	zákon č. 576/2004 Z. Z o zdravotnej starostlivosti
ZZS	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

Úvod

Chrání česká právní úprava ženy, které se necítí být matkou? Odpovědí na uvedenou otázku jsem se zabývala v této práci. Práce se zaměřuje na zmapování institutů, které jsou způsobilé ochránit ženu-matku před nechtěným těhotenstvím. Důvodů, proč se žena nechce stát matkou dítěte, které v sobě nosí, může být hned několik. Žena se může nacházet v nelehké životní situaci, může být obětí sexuálního trestného činu, nebo se může jednat o ženu, která se nechce stát matkou ze svého vnitřního rozhodnutí. Česká republika umožňuje ženám podstoupit interrupci, ta však nemusí být vhodným řešením pro všechny ženy. V případě, že žena nemůže či z nějakého důvodu nechce podstoupit interrupci, může využít institutu utajeného porodu, který byl zaveden v roce 2004.

Utajené porody jsou možnou alternativou, která ženám umožní, aby je společnost nevnímala jako matky. Je však potřeba si uvědomit, že s sebou přináší řadu problémů, které nejsou doposud zcela vyřešené. Jedním z nejzásadnějších problematických aspektů, které se s utajenými porody vážou, je pojetí mateřství v České republice. Pravidlo pro určení mateřství vychází ze starořímské zásady *mater semper certa est*, tedy že matka je vždy jistá. Matkou dítěte je žena, která dítě porodila. S ohledem na velké množství institutů, jako je asistovaná reprodukce, náhradní mateřství, anonymní porody, babyboxy a již výše zmíněné porody s utajenou totožností matky, které svojí existencí nabourávají koncepci mateřství zakotvenou v § 775, je zřejmé, že je potřeba pozměnit nynější úpravu tak, aby odpovídala potřebám moderní doby.

V případě, že nalezneme institut, který chrání ženu podstupující utajený porod, zasáhneme do garantovaného práva dítěte znát svůj původ vyplývající jak z mezinárodních úmluv, tak z vnitrostátních právních předpisů. Na pomyslných miskách vah proti sobě stojí právo matky zůstat utajena a právo dítěte znát svůj původ. Narážíme tak na eticko-právní problém. Otázkou zůstává, zda je vhodné preferovat zájem dítěte nad zájmy matky.

Práce se zaměřuje na instituty, které nabourávají pojetí mateřství. Rozebírá jejich výhody a nevýhody v oblasti hmotného či procesního práva, popisuje jejich aktuální právní úpravu s úvahami o možných změnách. Z těchto důvodů je zpracována také úprava v jiných státech, které by mohly sloužit jako zdroj inspirace či negativní příklad pro možný budoucí vývoj v české legislativě.

Mezi hlavní metodu, která je v práci využívána s ohledem na interpretaci právních norem, patří metoda interpretační, která je doplňována metodou srovnávací. V práci se objevuje zejména výklad jazykový a teleologický.

Práce je rozdělena do osmi kapitol. První kapitola se zaměřuje na právní pojetí mateřství a jejího vývoje, který sahá až do dob starého Říma. V tomto období byla položena zásada *mater semper certa est*, ze které vychází aktuální koncepce mateřství, která je obsažena v aktuální právní úpravě NOZ.

Následuje kapitola, která popisuje porody s utajenou totožností matky. Zde se budu věnovat zejména důvodům, které vedly zákonodárce pro přijetí tohoto institutu, neb se jedná o institut, který je poměrně mladý. Byl přijat z iniciativy poslanců v roce 2004 zákonem č. 422/2004 Sb. Dále se budu zabývat podmínkami, které musí být splněny, aby bylo možné tento institut využít, a to jak ze strany ženy, tak ze strany zdravotnického zařízení.

Třetí kapitola se věnuje diskretním porodům a poukazuje na jejich rizika. V rámci této kapitoly přiblížím fungování diskretních porodů v Krajském dětském domově do 3 let v Aši, kde v roce 1997 vznikla první spolupráce s ženami, které chtějí dítě porodit mimo místo svého bydliště.

Pojetí anonymních porodů se pokusím vysvětlit v kapitole čtvrté. Anonymní porody lze pojmut vícero způsoby. Můžeme je chápat jako porody, ke kterým dochází mimo zdravotní zařízení, vyjma domácích porodů za přítomnosti porodní asistentky, či za legalizované opuštění dítěte. Institut je často zaměňován s institutem utajeného porodu, proto se zde věnuji jejich vymezení. V závěru této kapitoly poukazují na problematiku, která s anonymními porody úzce souvisí.

Pátá kapitola je zaměřena na problematické aspekty právní úpravy utajených porodů. Zmiňuji zde úskalí, které se pojí s knihou narození, neb každé narození dítěte podléhá zápisu. Dále se zabývám postavení otců v situacích, kdy nemohli projevit svůj zájem se o dítě postarat. Neboť v případě, že se žena rozhodne podstoupit utajený porod, o kterém neřekne otci svého dítěte, zasáhne svým jednáním do práv otce na rodinný život, který je garantován LZPS. V neposlední řadě se zde věnuji osvojení dítěte.

Cílem šesté kapitoly je přiblížit právní úpravu utajených a anonymních porodů ve vybraných zahraničních státech. Důležitou zemí v oblasti anonymních porodů je Francie, která je považována za jejich kolébkou. Francouzská právní úprava inspirovala řadu zemí, mezi nimi je i Česká republika. Dále přiblížuji právní úpravu v Německu

a na Slovensku, neboť je té naší velmi blízká. Pro lepší ukázkou, jak je možné uchopit institut utajeného a anonymního porodu, se okrajově zmiňuji o dalších zemích, jako je např. USA, Belgie, Španělsko a další.

Následující kapitola je věnována právům dítěte, zejména právu dítěte znát svůj původ, který stojí proti právu matky zůstat utajena. Pokud chceme ochránit jedno z těchto práv, musíme druhé omezit. Do práva dítěte znát svůj původ je také zasahováno ze strany provozovatele tzv. babyboxů, na které navážu v další kapitole. V neposlední řadě si pokládám otázku, zda utajené porody nezakládají diskriminaci dětí narozených v manželství a mimo něj.

Konečně poslední kapitola se zabývá tolik diskutovanými babyboxy. Zde přiblížím důvody vzniku. Zmíním zde argumenty pro a proti jejich zavedení a navážu na metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí v případě nalezení dítěte v těchto schránkách.

Při psaní této práce vycházím zejména z odborných monografií, které jsou věnovány rodinnému právu, dále z odborných článků, které jsou pro práci stěžejní, z právních předpisů a jejich komentářů. Pracuji také s judikaturou, ta je však užita poskromnu, poněvadž se jedná o problematiku, která je předmětem soudních rozhodnutí ojediněle.

Cílem práce je zmapovat instituty, které jsou způsobilé ochránit matky-ženy před nechtěným těhotenstvím. Především si kladu za cíl podat co možná nejlepší přehled aktuální úpravy a fungování těchto institutů, porovnat je s úpravami ve vybraných zahraničních státech a poukázat na jejich rozdílnosti a podobnosti.

1. Pojetí mateřství

Mateřství je statusový poměr, který je odvozován ze zásady „*mater semper certa, sed incertus*“, což v překladu znamená, že matka je vždy jistá, ale otec je nejistý.¹ Tato zásada je podkladem pro pojetí mateřství, jakožto právního pojmu, v aktuálním právním řádu České republiky. Její kořeny sahají až do dob práva římského. Explicitně byla tato zásada do právního řádu ČR zakotvena tzv. velkou novelou o rodině (zákonem. 91/1998 Sb.)² O tom, proč již tato zásada nereflektuje potřeby dnešní doby, pojednává tato kapitola.

1.1 Právní pojetí

Pojem mateřství je upraven v NOZ, konkrétně v § 775 tohoto zákona. Ustanovení říká, že „*Matkou dítěte je žena, která dítě porodila*“.³ Abychom mohli o ženě prohlásit, že je matkou narozeného dítěte, není třeba jejího uznání. Matka dítěte tedy neprojevuje svoji vůli ve formě uznání mateřství k dítěti. Žena, která dítě porodila, je matkou přirozenou a také matkou právní. Oproti určování otcovství není zapotřebí splnění zvláštních domněnek, neboť jak již bylo zmíněno, mateřství vychází ze zásady „*mater semper certa est*“, tedy že matka je vždy jistá.⁴ Výše zmíněná norma je kogentní povahy, nelze se od ní smluvně odchýlit, tzn. mateřství nelze založit kupř. kupní smlouvou.⁵ Od ustanovení není možné ani odchýlení jednostranné.

Žena nepřestává být matkou, pokud o dítě neprojevuje zájem, nepřestává být matkou ani v případě, že dítě opustí. Porušení normy je postiženo absolutní neplatností, ke které soud přihlíží bez návrhu.⁶ Z výše citovaného ustanovení NOZ jasně vyplývá, že k tomu, aby byla žena považována za matku dítěte, postačí, aby dítě porodila. Pouhé těhotenství není dostatečné.

Z ustanovení § 775 NOZ vyplývá, že porod je pro určení mateřství stěžejní. Z tohoto důvodu je nutné, aby existovala jeho legální definice. Občanský zákoník ji neobsahuje. Jeho definici nalezneme ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví

¹ PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 64

² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 53

³ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 775

⁴ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 854

⁵ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Musíš znát... Rodinné právo. Právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 15

⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 486

č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého, která je prováděcím předpisem k ZZS. Porodem se má na mysli „ukončení těhotenství narozením živého nebo mrtvého dítěte“.⁷ „Za narození živého dítěte se považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matčina, bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena“.⁸ Pokud dojde k ukončení těhotenství ženy jiným způsobem než porodem, nevzniká zde mateřství jakožto statusový poměr.⁹ Mateřství může vzniknout i jiným způsobem než samotným porodem.

Mateřství můžeme pojmut dvěma způsoby, a to jako mateřství právní nebo mateřství genetické. Nejedná se o synonyma. Mateřství genetické vzniká samotným porodem dítěte. Oproti tomu mateřství právní je možné založit jak porodem, tak i odlišným způsobem. K tomu, abychom založili mateřství právní cestou nám NOZ nabízí institut osvojení. Ustanovení § 794 NOZ říká, že „osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní“¹⁰. V daném případě tak dojde mezi osvojitelem a osvojencem ke vzniku obdobného vztahu, jaký je mezi rodičem a dítětem. Vzhledem k tomu, že osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou, je tento institut považován za „nahrazení“ příbuzenského/genetického vztahu rodič-dítě. Žena se stává matkou právní, nikoli matkou přirozenou, neboť dítě neporodila.

1.2 Problematika právního pojetí – střety o mateřství

§ 775 NOZ vypadá jako prosté ustanovení, avšak v moderní společnosti není zcela vyhovující. Stále častěji se setkáváme s tzv. náhradním mateřstvím, což je institut, který umožňuje ženě porodit dítě pro jiné. Jedná se o institut, který je považován za smlouvu o náhradním mateřství. Plněním smlouvy je dítě. Tato smlouva je ex lege neplatná s ohledem na normu § 588 NOZ, která říká, že „Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek.“¹¹ Smlouva o náhradním mateřství není v aktuálním znění NOZ řešena, proto je považována za

⁷ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 854

⁸ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Musíš znát... Rodinné právo. Právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 17

⁹ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Musíš znát... Rodinné právo. Právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 18

¹⁰ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 764

¹¹ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 588

neplatné právní jednání pro rozpor s dobrými mravy a narušení veřejného pořádku. Institut náhradního mateřství se dá dělit do dvou skupin. V jednom případě se jedná o stav, kdy dojde k oplodnění náhradní matky, a ta poté dítě porodí pro jiné. Zde je náhradní matka s dítětem geneticky spojena. Existuje i možnost, kdy nemusí být matka s dítětem geneticky propojena.¹² Jedná se o proces, při kterém „je embryo biologických rodičů vloženo do dělohy náhradní matky, která je poté odnosi a porodí dítě pro biologické rodiče“.¹³ Podle právní úpravy je matkou žena, která dítě porodila, nikoli žena, které je s dítětem geneticky spjata. Žena, která je objednavatelkou dítěte v případě konfliktu může zahájit soudní řízení či využít institutu osvojení dítěte.¹⁴ Jedná se o problematický institut, který by bylo možné rozebrat detailněji, avšak to není předmětem této práce.

Ustanovení § 775 NOZ s sebou přináší řadu nevyřešených otázek. Náhradní mateřství není jediným problémem související s pojmem mateřství. Ve společnosti se vyskytují praktiky, které celou věc činí ještě těžší.¹⁵

K pochybnostem o určení mateřství může dojít také v situaci, kdy žena rodí mimo zdravotnické zařízení. MatrZ stanovuje oznamovací povinnost narození dítěte. Pokud dojde k porodu dítěte mimo zdravotnické zařízení, má oznamovací povinnost jeden z rodičů. Postup je upraven v § 16 odst. 4 MatrZ. „K zápisu do knihy narození dítěte narozeného mimo zdravotnické zařízení, jehož matce nebyly ani následně poskytnuty zdravotní služby, předloží jeden z rodičů kromě dokladů uvedených v odstavcích 1, 2 nebo 3 další doklady potřebné k prokázání skutečnosti, že matkou dítěte je žena, která je porodila.“¹⁶ Rodič je dále povinen předložit další doklady, které jsou nezbytné k prokázání faktu, že matkou dítěte je žena, která tvrdí, že dítě porodila. Mezi tyto dokumenty patří potvrzení gynekologa o porodu, o narození a potvrzení pediatra o pohlaví dítěte. „Dále lze jako podklad k již uvedeným doložit ještě např. těhotenský

¹² MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 862-863

¹³ CIPRÝN, Štěpán, FLAŠÍKOVÁ, Lenka. *Náhradní mateřství v českém právu* [online]. Pravniprostor.cz, 18. listopadu 2019 [cit. 8. prosince 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nahradni-materstvi-v-ceskem-pravu>

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 132

¹⁵ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 865

¹⁶ aktuální znění: Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 16

*průkaz, zprávu porodní asistentky o porodu, zprávu porodní asistentky o novorozenci, prohlášení dudy o porodu (byly-li u porodu přítomny), svědecké výpovědi.*¹⁷

Ojediněle může nastat záměna dětí, ke které může dojít nedbalostně nebo úmyslně. Zejména k nim dochází v porodnicích. V tomto případě je nutné zahájit soudní řízení o určení a popření mateřství dle § 426 ZŘS. Nedochozí pouze k záměně dětí, ale také k záměně totožnosti matek. Jedná se zejména o cizinky, které nemají zdravotní pojištění.¹⁸

V souvislosti s určením mateřství lze identifikovat další nesnadné otázky, o kterých budou pojednávat další kapitoly, jako jsou utajené porody, babyboxy,¹⁹ a diskrétní porody.

¹⁷ HENYCH, Václav. *INFORMACE č. 19/2017 - Zápis narození dítěte narozeného mimo zdravotnické zařízení*. Odbor všeobecné správy. Praha, 2017

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 132

¹⁹ RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 49

2. Porod s utajenou totožností matky

Jedná se o institut, který se v České republice vyskytl poměrně nedávno. Porod s utajenou totožností matky, jak už napovídá sám název, je institut, který chrání identitu těhotné ženy. V praxi to pak znamená, že jméno matky není součástí dokumentace, přestože lékaři její identitu znají. Důvody, které vedly zákonodárce k vytvoření tohoto institutu, a co je potřeba splnit, aby byl porod skutečně utajený, objasňuje tato kapitola.

2.1 Pojem, úprava a důvody vzniku utajených porodů

K tomu, abychom správně uchopili tento institut, je potřeba si znovu zopakovat, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Z toho vyplývá, že žena se porodem s utajenou totožností i přes její ochranu identity stává matkou. Dítě není považováno za nalezenec. Totožnost matky dítěte je chráněna, byť zvláštním způsobem. Ochrana identifikačních údajů matky spočívá v nezapsání údajů o ní do rodného listu dítěte a knihy narození. I přes tuto ochranu vzniká matce ze zákona rodičovská odpovědnost a stává se zákonným zástupcem dítěte. Vzhledem k tomu, že žena nemá zájem se o dítě starat, je potřeba ustanovit dítěti opatrovníka.²⁰

Název tohoto institutu budí dojem, že žena není pro nikoho známa, že je utajena její identita jako taková. Pro veřejnost je sice identita matky utajena, naproti tomu zdravotnické zařízení zná potřebné údaje o matce, jako je její jméno, příjmení, údaje o zdravotním pojištění a zdravotnická dokumentace.²¹ Tyto údaje je nutné znát. V případě, že by zdravotnické středisko neznalo např. informace spojené se zdravotním pojištěním, byla by žena povinna uhradit si náklady spojené s porodem sama. V České republice neexistuje právní institut, který by ženě umožnil porodit dítě, aniž by byla známa její identita. Ve světě se však takové instituty vyskytují. Setkáváme se s nimi pod názvem anonymní porody, k tomu viz kapitola 4.

Institut utajený porod vznikl zákonem č. 422/2004 Sb., kterým byl změněn zákon o péči o zdraví lidu, zákon o matrikách, jménu a příjmení a zákon o veřejném zdravotním pojištění. Úpravu utajeného porodu najdeme v ZZS. Tento zákon nezahrnuje veškerou problematiku související s utajenými porody. Otázky týkající se propouštění novorozenců vyžadujících zajištění náhradní rodinné péče jsou obsaženy v Metodickém pokynu Ministerstva zdravotnictví č. 9487/05/OZP/3, publikovaném ve

²⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 130

²¹ Tamtéž

věstníku Ministerstva zdravotnictví č. 6/2005. Narození dítěte a jejich zápis do matričních knih v souvislosti s utajeným porodem upravuje § 14 odst. 2 a 4 a § 17 MatrZ.

Účelem úpravy, jak uvádí důvodová zpráva k zákonu č. 422/2004 Sb., je vytvoření podmínek pro co nejvyšší možnost snížení rozhodnutí žen o podstoupení interrupce. V období mezi roky 2002 až 2003 podstoupilo umělých potratů okolo 29 tisíc žen, což byl počet, který byl za uplynulých deset let nejnižší. Dalším důvodem pro vznik nového institutu, bylo zejména předcházení situacím, kdy žena dítě porodila a poté jej opustila, či dokonce narozené dítě matka zavraždila. Příčin, proč ženy takto jednaly, může být hned několik. Ženy se například mohly obávat reakce okolí, či se nacházet ve velmi složité životní situaci. Inspirací nám byla Francie, kde existují tzv. anonymní porody, které ročně „ochrání“ 500 až 700 dětí.

Dalo by se říci, že již před uzákoněním utajených porodů existovala možnost, jak ženám pomoci před strachem z reakce okolí na těhotenství a následný porod. Pomoc spočívala v tom, že sociální pracovnice ženě nabídla možnost porodit v porodnici, která je od jejího místa bydliště dostatečně vzdálena. Tímto způsobem byla ženě zajištěna alespoň částečná anonymita.²²

Na jedné straně se může jednat o vhodné řešení pro ženy, které nemají zájem pečovat o narozené dítě, avšak chtějí родit bezpečně pod lékařským dohledem ve sterilním prostředí, kde je minimální riziko ohrožení života dítěte i samotné matky. Na druhé straně je však otázkou, zda utajené porody vytvořily vhodné podmínky pro snížení počtu interrupcí, opuštění dítěte či v nejhorším případě vraždám novorozeného dítěte matkou. V případě vražd novorozeného dítěte matkou je odpověď na otázku spíše negativní, neboť ženy, které zavraždí své novorozené dítě, nejsou ve většině případů schopné dojít do zdravotního zařízení a požádat o utajený porod.²³

2.2 Podmínky pro užití utajených porodů

Jak již bylo řečeno výše, utajené porody jsou institutem, který je upraven v ZZS. Tento zákon se o porodu s utajenou totožností matky zmiňuje pouze ve dvou ustanoveních. První zmínku nalezneme v § 37 ZZS, který stanovuje podmínky pro

²² HOLÁŇ, Vilém, JANEČEK Josef a kol. *Důvodová zpráva k zákonu č. 422 ze dne 19. července 2004* [online]. psp.cz, 2003 [cit. 10. ledna 2022]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=414&CT1=0>.

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 54

jeho samotné užití. Musí se jednat o ženu, která má trvalý pobyt na území České republiky. Trvalý pobyt žadatelky na území České republiky je požadován kvůli porodu a péči s ním spojenou, neboť ta je hrazena z veřejného zdravotního pojištění. Žena nesmí být vdaná. Pokud by tomu tak bylo, svědčila by jejímu manželovi domněnka otcovství, která je upravena v § 776 NOZ a násl. Domněnka otcovství nesvědčí pouze nynějšímu manželovi, svědčí i manželovi bývalému, pokud jejich manželství zaniklo ze zákonem stanovených důvodů a dítě by se narodilo do 300 dní od jeho zániku. Mezi tyto důvody se řadí rozvod, smrt manžela, prohlášení manžela za mrtvého, prohlášení manželství za neplatné a také prohlášení manžela matky za nezvěstného.²⁴ Žena, která splňuje výše uvedené podmínky, je povinna předložit poskytovateli zdravotních služeb písemnou žádost o utajení své identity při porodu, součástí této žádosti je i prohlášení o tom, že nemá zájem o dítě pečovat.²⁵ *„Provedením utajeného porodu se pak rozumí takové postupy při poskytování zdravotních služeb ženě v souvislosti s těhotenstvím a porodem, které zachovávají její anonymitu, s výjimkou postupů, které jsou potřebné k zajištění úhrady zdravotních služeb z veřejného zdravotního pojištění a zajištění informací pro Národní zdravotnický informační systém“.*²⁶ Dále je úprava obsažena v § 56 ZZS, která obsahuje specifika vedení zdravotnické dokumentace.

Podmínky ze strany ženy, která hodlá porodit utajeně, máme již zmíněny. Dále je třeba se zaměřit na podmínky ze strany zdravotnického zařízení, ve kterém chce žena utajeně porodit. Jakmile se personál ve zdravotnickém zařízení dozví o tom, že je zde žena, která žádá o utajený porod a splňuje podmínky pro jeho podstoupení, musí zaujmout postup, který je upraven v ZZS. Zákon však nezmiňuje podmínky postupu při samotném porodu. Neříká, kolik zdravotníků má být u porodu přítomno, aby nedošlo k ohrožení odtajnění identity matky. Každý lékař je totiž ex lege vázán mlčenlivostí. Z toho vyplývá, že jednotlivá zdravotnická zařízení mohou mít odlišnou praxi. V případě vedení zdravotní dokumentace však existují pevná pravidla. Postup je upraven v § 56 ZZS. Zdravotnická dokumentace v případě utajeného porodu je dle § 56 odst. 1 ZZS *„vedena v rozsahu zdravotních služeb souvisejících s těhotenstvím a utajeným porodem. Odděleně od zdravotnické dokumentace je vedeno jméno, popřípadě jména, příjmení ženy, které jsou poskytovány v souvislosti s těhotenstvím*

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 136

²⁵ aktuální znění: Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 37

²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 490

a utajeným porodem zdravotní služby, písemná žádost o utajení porodu, datum narození ženy a datum porodu.“²⁷ Jedná se o informace, které jsou utajené, proto stanovil zákonodárce zvláštní postup, jak s nimi zacházet.

Jakmile dojde k ukončení hospitalizace ženy, která porodila utajeně, je zdravotnická dokumentace vložena do obalu, který je následně zapečetěn a označen bezpečnostním kódem. Tento kód je poté předán ženě – matce. K tomu, aby mohla být zapečetěná zdravotnická dokumentace otevřena, je potřeba rozhodnutí soudu. V případě, že o otevření zabezpečené dokumentace žádá žena, která dítě porodila, není rozhodnutí soudu potřeba. Zákon myslel také na tendence moderní doby vše digitalizovat. V případě, kdy je zdravotnická dokumentace vedena v elektronické podobě, převede se do podoby listinné a postupuje se stejně. Dokumentace zapečetí a označí se bezpečnostním kódem. Původní elektronická podoba se pak odstraní z informačního systému.²⁸

2.3 Způsob úhrady utajeného porodu

Péče, která byla poskytnuta v souvislosti s porodem s utajenou totožností matky, je hrazena z veřejného zdravotnictví dle § 13 odst. 2 písm. j) ZVZP. Zdravotnické zařízení, ve kterém žena porodila, disponuje registračním číslem pojištěnce (matky dítěte). Jedná se o údaj, který není považován za tajný. Ochrana se vztahuje pouze na jméno, příjmení, datum narození rodičky a datum porodu. V případě, že žena nesdělí informace o svém zdravotním pojištění, může zdravotnické zařízení požadovat, aby úhradu spojenou s těhotenstvím a porodem uhradila jako samoplátce.

Vzhledem k tomu, že registrační údaj není údajem, který by podléhal utajení dle § 56 odst. 1 ZZS, není veden odděleně od zdravotní dokumentace ženy. Jedná se o další problematický aspekt utajených porodů, neboť registrační číslo pojištěnce se shoduje s rodným číslem. „*Počítačové nemocniční systémy totiž k zadanému číslu pojištěnce automaticky zobrazí jméno, příjmení a většinou i adresu bydliště.*“²⁹ Dochází tak k rozšiřování okruhu lidí, kteří se mohou seznámit s identitou matky.

Aby došlo k utajení registračního čísla pojištěnce - ženy, musela by si danou péči uhradit sama.³⁰ Náklady spojené s těhotenstvím a porodem jsou však vysoké.

²⁷ aktuální znění: Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 56

²⁸ Tamtéž

²⁹ KODRIKOVÁ, Zuzana. „Anonymní“ porody – jsou skutečně utajené? Právo a rodina, 2005, roč. 7, č. 7, s. 19

³⁰ Tamtéž

V případě, že se jedná o těhotenství, které s sebou nenese žádné komplikace, dostaneme se na částku okolo 44 000 Kč. 10 000 Kč tvoří pravidelné prohlídky, vyšetření související s těhotenstvím a dále základní testy. Samotný porod se pohybuje okolo 24 000 Kč. Následná péče o narozené dítě vychází zhruba na 10 000 Kč. Pokud je žena nucena podstoupit císařský zákrok, cena se navyšuje. Celkové genetické vyšetření plodové vody se může vyšplhat až na 100 000 Kč.³¹

Péči spojenou s těhotenstvím a porodem by si tak mohly dovolit pouze ženy, které jsou movité, což určitě není v souladu s úmyslem zákonodávce.³² Žena, která nemá dostatek financí, nemá jinou možnost. Musí se spokojit s faktem, že o jejím porodu bude vědět více lidí.

³¹ *Těhotenství a porod stojí nejméně 44 000 Kč. Císař je o 13 000 dražší.* [online]. Vitalia.cz, 4. ledna 2019 [cit. 1. února 2022]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/tehotenstvi-a-porod-stoji-44-000-kc-cisar-je-o-13-000-drazsi/>

³² KODRIKOVÁ, Zuzana. „Anonymní“ porody – jsou skutečně utajené? *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 7, s. 19

3. Diskrétní porody

Jedná se o porod, který je uskutečněn ve zdravotnickém zařízení, které je dostatečně vzdálené od bydliště matky. Matka se z nějakého důvodu snaží porod skrýt před veřejností, proto se rozhodne odjet porodit jinam. Připomíná to doby, kdy majetnější žena odjela na venkov, aby se její okolí nedozvědělo o jejím těhotenství.³³ Podmínky pro diskrétní porody oproti porodům utajeným nejsou v České republice upraveny. Jejich diskrétnost je závislá na mlčenlivosti zdravotního personálu. Na rozdíl od porodů utajených jsou údaje matky součástí zdravotní dokumentace. Žena je do rodného listu dítěte zapsána jako matka.³⁴ Podstoupení diskrétního porodu není vázáno na splnění určitých podmínek, jako je tomu u porodu s utajenou identitou matky. V tomto případě se může jednat o ženu vdanou. Žena nedává žádné prohlášení o tom, že nemá zájem o dítě pečovat, pokud si svůj úmysl rozmyslí a bude si chtít narozené dítě ponechat, je jí tato možnost ponechána. Po uplynutí šesti týdnů se dítě stává volným pro osvojení.³⁵

Riziko diskrétního porodu spočívá ve vzdálenosti zdravotního zařízení od bydliště těhotné ženy. Pokud se vyskytnou komplikace, nebude mít žena dostatek času, aby se dopravila se do vzdálenější porodnice. Tento problém je řešen ubytováním v kojeneckých ústavech. První spolupráce vznikla v roce 1997 s Krajským dětským domovem pro děti do 3 let v Aši. Tato spolupráce trvá dodnes. Ženy do dětského domova přijedou v dostatečném předstihu před porodem. Mohou se zde ubytovat až do doby porodu. Samotný porod pak probíhá v nedalekých zdravotních zařízeních, kam je žena dopravena.³⁶

3.1 Krajský dětský domov pro děti do 3 let v Aši

Dětský domov v Aši přijímá těhotné ženy na jejich vlastní žádost. Po ženě požadují její rodný list, průkaz totožnosti, průkaz pojištěnce spolu s těhotenskou průkazkou a v neposlední řadě doklad o výši příjmů. Jakmile dojde k přijetí ženy, personál s ní sepíše anamnézu jejího zdravotního a sociálního stavu. Pracovníci dětského domova

³³ KOSECOVÁ, Janka. Co možná nevíte o porodech. [online]. Jankasrdcem.cz, [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.jankasrdcem.cz/clanky/co-mozna-nevite-o-porodech>

³⁴ KÜMMEL, Jan, JANKŮ, Petr. *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR*. Praktická gynekologie. 2007, č. 11, s. 175

³⁵ KOSECOVÁ, Janka. Co možná nevíte o porodech. [online]. Jankasrdcem.cz, [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.jankasrdcem.cz/clanky/co-mozna-nevite-o-porodech>

³⁶ KÜMMEL, Jan, JANKŮ, Petr. *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR*. Praktická gynekologie. 2007, č. 11, s. 175

se snaží zjistit co nejvíce informací o matce, protože jsou důležité pro budoucí adoptivní rodiče. Ženě jsou zajištěny pravidelné lékařské prohlídky a dostatečná kvalitní strava. Dětský domov zajišťuje také sociálně-právní pomoc v podobě kontaktu s úřadem práce a sociálním odborem. Po porodu matky pracovníci domova zajistí vše potřebné k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče. Náklady související s poskytnutím pobytu jsou hrazeny samotnými ženami, v případě, že žena nemá dostatek financí, je její pobyt hrazen ze sponzorského účtu.³⁷

³⁷ RÁKOS, Miroslav. Jak probíhají utajené porody v Dětském domově Aš. [online]. Rodina.cz, 30. 8. 2000 [cit. 2. února 2022] Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek872.htm>

4. Anonymní porody

4.1 Pojetí anonymních porodů

Jedná se o porod, při kterém je identita matky dítěte zcela neznámá. Hovoříme zejména o případech, kdy matka rodí mimo zdravotnické zařízení. K porodu dochází v soukromí. Matka ani jiná osoba neoznámí narození dítěte. Matky, které se rozhodly родit anonymně, se snaží porod skrýt před svojí rodinou či širší veřejností. Pokud porod dopadne dobře a matka a dítě porod přežijí, dochází k odložení narozeného dítěte. V lepším případě končí narozené dítě v babyboxu.³⁸ Pokud matka dítě odloží na místo, které není určené pro odkládání dětí (babybox), zahájí policie šetření. Výsledek šetření policie předává matričnímu úřadu spolu s lékařskou zprávou. Situaci, kdy dojde k nalezení dítěte s neznámou totožností, upravuje MatrZ. Dle § 17 odst. 2 MatrZ se zápis dítěte nezjištěné totožnosti do knihy narození provede podle výsledků šetření orgánů policie a zprávy lékaře obsahující sdělení o pohlaví a pravděpodobném datu narození dítěte. V případě, že se podaří zjistit identitu matky, je mateřství jisté, dítě nemá postavení nalezence, neboť má zákonného zástupce.³⁹ Je-li šetření policie bezúspěšné *„matriční orgán dle zprávy lékaře a případně dalších zpráv policejních orgánů, které obsahují sdělení o pohlaví a pravděpodobném datu narození dítěte, zapíše dítě do knihy narození jako dítě nezjištěné totožnosti.“*⁴⁰ Dítě má v tomto případě status nalezence, hledí se na něj jako na *„člověka, jehož rodiče nejsou známi.“*⁴¹

Anonymita je v souvislosti s právem dítěte znát svoje rodiče nežádoucím jevem. V České republice nemáme tento institut uzákoněn, spíše na něj pohlížíme, jako na jednání, které je v rozporu se zákonem.

4.2 Anonymní vs. utajené porody

Na první pohled se může zdát, že se jedná o jeden a ten samý institut. Často dochází k zaměňování těchto pojmů. Avšak opak je pravdou. Jak již bylo zmíněno výše, utajené porody jsou jednou z možností žen, jak porodit dítě a následně se o něj nestarat bez jakéhokoli postihu. Utajené porody jsou v České republice po právu. Oproti tomu porody anonymní nemají v našem právním prostředí své místo.

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 129

³⁹ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 855

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

V některých zemích mají anonymní porody svoji úpravu. V těchto zemích (Francie, Itálie, Lucembursko atd.) je pro vznik mateřství typické uznání mateřství matkou spolu s faktem porodu. Pro připomenutí, v ČR podmiňuje mateřství pouze fakt porodu.⁴²

Anonymní porod lze pojmout vícero způsoby. Lze jej chápat, jako porod, ke kterému došlo mimo zdravotnické zařízení, vyjma domácích porodů za přítomnosti porodní asistentky. V tomto případě žena rodí sama a nikdo se tak o ní nemůže dozvědět. Zde může nastat situace, kdy se žena rozhodne dítě někde „odhodit“. Pokud se žena zachová popsáním způsobem, naplnila svým jednáním skutkovou podstatu trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby dle § 195 TZ. Za tento čin hrozí ženě trest odnětí svobody jeden rok až pět let.⁴³ Z toho tedy vyplývá, že takové pojetí anonymních porodů není zcela vhodné s ohledem na legalitu. Dalším možným způsobem chápání anonymního porodu je legalizované opuštění dítěte. V tomto případě se jedná o možnost matky odložit dítě na předem určeném místě. V České republice je tímto předem určeným místem myšlen babybox (viz kapitola 8).

Základní rozdíl mezi porodem s utajenou totožností matky a porodem anonymním je vědomost o identitě matky. U utajeného porodu je totožnost matky pro zdravotní zařízení známa. Její identita je utajena „pouze“ před veřejností. Osobní informace matky jsou zabezpečeny. Dochází k zapečetění obálky, jejíž obsah je možný zjistit pouze, pokud tak rozhodne soud.

Anonymní porod sice zaručuje úplnou neznámost, avšak v určitých případech s sebou nese trestněprávní postih, pokud je matka nalezena na základě policejního šetření.⁴⁴

4.3 Problematika spojená s anonymními porody

Problém nastává ve chvíli, kdy je šetření ze strany policie bezvýsledné. V tomto případě, jak již bylo zmíněno výše, má dítě status nalezence. Narození dítěte podléhá zápisu do knihy narození. Zápis do knihy narození upravuje MatrZ. Pokud nebylo zjištěno místo narození dítěte, je za místo narození považováno sídlo matričního úřadu příslušného k provedení zápisu do matriční knihy. Datum narození dítěte, pokud není

⁴² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník, Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s 281 - 282

⁴³ aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §195

⁴⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 489

zjištěno v šetření, musí určit soud. Soud postupuje podle § 466 a násl. ZŘS.⁴⁵ Soud zahájí řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, v tomto případě může soud zahájit řízení bez návrhu. Během tohoto řízení určí soud dítěti jméno a příjmení. Volba jména a příjmení je na úvaze soudu. Neexistují žádná pravidla pro určování jména a příjmení. Běžně se dávají jména a příjmení česká. Typické české příjmení je např. Novák, Novotný a Svoboda. Příjmení bývají také často spojována s objevením dítěte (např. Pražský, Jarní apod.).⁴⁶

Vzhledem k tomu, že se jedná o nežádoucí chování matek, je potřeba zajistit prevenci, nikoli pouze represí spočívající v odnětí svobody za naplnění skutkové podstaty trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby. Musíme ženy dostatečně informovat o možnostech využití vhodnějších možností. Mezi ně můžeme zařadit porod s utajenou totožností matky, s čímž souvisí institut osvojení. Další možností jsou např. babyboxy, ty však k nežádoucímu chování ve formě anonymních porodů spíše nabádají, což není to, co bychom chtěli. Navíc babybox není institut, který by byl legálně upraven.⁴⁷ Dalo by se říci, že babybox primárně slouží jako ochrana nechtěným dětem, ne ženám.

4.4 Důsledky anonymních porodů

Mateřství je statusový poměr, který nelze jen tak zrušit soukromoprávním aktem. Tím, že matka porodí utajeně, či anonymně – odloží dítě, nemá za následek zrušení statusového vztahu mezi matkou a dítětem. Česká právní úprava nepracuje s opuštěním dítěte jako legální cestou zbavení se rodičovské odpovědnosti. Spíše naopak. Právní řád s takovým jednáním spojuje trestněprávní následky. Jediným způsobem, jak se právní cestou „zbavit“ vazby matka-dítě, je osvojení. K osvojení je nutný souhlas. Pokud bylo využito porodu s utajenou totožností matky, dává souhlas matka dítěte, neboť ta je považována za jeho zákonného zástupce. V případě, že je dítě nalezeno, ať už v babyboxu, u popelnic či v lese a šetření policie po identitě matky nebude úspěšné, dává souhlas poručník dítěte, který mu byl jmenován.⁴⁸

⁴⁵ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 855

⁴⁶ JIRSA, Jaromír. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI online]. Wolters Kluwer. Aspi.cz, [cit. 12. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2>

⁴⁷ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 857

⁴⁸ Tamtéž

Mezi další a velmi zásadní problém související s anonymními porody je určování otcovství. U anonymních porodů se má za to, že ani jeden z rodičů nalezeného dítěte není znám. Pokud se najde muž, který bude tvrdit, že je otcem dítěte, a jeho tvrzení bude v souladu se zápisem na matričním úřadě, dítě nebude mít postavení nalezence. Muž bude do rodného listu dítěte zapsán jako otec, pokud mu svědčí první či druhá domněnka otcovství. Jedná se o případy, kdy bude muž manžel matky dítěte, či muž, u něhož matka dítěte před narozením učinila souhlasné prohlášení. V takových případech bude do rodného listu jako matka zapsána i žena, která dítě odložila. Může však nastat situace, kdy se objeví muž, který o sobě bude tvrdit, že je otcem nalezeného dítěte, avšak nebude mu svědčit první ani druhá domněnka otcovství. Zde se bude muset muž domáhat svých práv u soudu návrhem na určení otcovství.⁴⁹

⁴⁹ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 859-860

5. Problematické aspekty utajených porodů

5.1 Kniha narození

Narození dítěte podléhá zápisu do knihy narození. Tato povinnost je stanovena v MatrZ. Zápis se provádí buďto na základě písemného hlášení o narození dítěte, ať už se narodí živé, či mrtvé, nebo na základě ústního oznámení o narození dítěte, které se narodilo mimo zdravotnické zařízení. V případě utajeného porodu dochází k oznámení o narození dítěte písemnou formou ze strany zdravotnického zařízení, které musí uvést, že se jednalo o porod s utajenou totožností matky. Před zavedením utajených porodů stanovoval MatrZ povinnost uvést jméno rodičů narozeného dítěte vždy. K tomu, aby utajení identity matky mohlo fungovat, muselo dojít k novelizaci, konkrétně § 14 a § 17 MatrZ.

Současná úprava je taková, že se dítě zapíše do knihy narození podle zprávy poskytovatele zdravotních služeb zdravotního zařízení, ve kterém matka dítě porodila. Do knihy narození se tak zapíše jméno a příjmení dítěte, den, měsíc a rok jeho narození, dále jeho rodné číslo, místo narození a pohlaví. V neposlední řadě se zapíše datum zápisu a podpis matrikáře. Údaje o rodičích zapsány nebudou.⁵⁰ Je třeba zdůraznit, že poskytovatel zdravotního zařízení sdělil matričnímu úřadu identifikační údaje o osobě matky. Přesto, že tyto údaje nezapisují, jsou součástí sbírky listin matričního úřadu. Do matriční knihy je zapsáno, že matka požádala o utajení své identity v souvislosti s porodem. K informacím o identitě matky, které jsou obsahem listin matričního úřadu, může nahlížet pouze matka a dítě, které dosáhlo věku 12 let, pokud tak rozhodne soud.⁵¹ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se mlčenlivost o osobních údajích matky nevztahuje pouze na zdravotnický personál, ale také na všechny úředníky, který s nimi přijdou na matričním úřadě do styku. Vzhledem k tomu, že se může jednat o velký okruh lidí, kteří mají přístup ke zdravotní dokumentaci ženy, je nutné, aby všichni tito lidé dodržovali povinnost mlčenlivosti.⁵²

Právní úprava týkající se příjmení dítěte není zcela domyšlená, neboť narozené dítě nese příjmení matky. Je to z toho důvodu, že osobní údaje matky jsou při porodu

⁵⁰ aktuální znění: Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 14, § 17

⁵¹ DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, s. 44-45

⁵² KODRIKOVÁ, Zuzana. „Anonymní“ porody – jsou skutečně utajené? *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 7, s. 18

známy. Žena žádá o utajení své totožnosti, nikoli o utajení totožnosti dítěte.⁵³ V případě, že má matka příjmení, které se vyskytuje ojediněle, může si veřejnost narozené dítě s matkou spojit.

5.2 Určování otcovství

Mezi další a velmi zásadní problém je určování otcovství v případě utajených a anonymních porodů. ZZS stanovuje pro užití institutu utajeného porodu podmínku, že žena nesmí být vdaná. Pokud by byla žena vdaná, nevznikla by jí možnost podstoupit utajený porod. V případě, že vdaná žena podstoupí anonymní porod, nevznikne zde žádná potíže při určování otcovství v případě nalezení matky dítěte, neboť otcem dítěte bude manžel matky dítěte. Žena, která před narozením dítěte určila otcovství pomocí souhlasného prohlášení rodičů, není dle MatrZ vyloučena z možnosti užití utajeného porodu. Z povahy věci však cítíme, že ani zde by nemělo být umožněno matce své mateřství utajit. Pokud by došlo k utajení identity matky, současně s ním by došlo také k utajení osoby otce (§ 14 odst. 2 MatrZ). Matka by tak rozhodla za otce, že otec nemá zájem pečovat o dítě. Tímto svým jednáním by zasáhla do práv otce dítěte. Z toho vyplývá, že utajený porod není možný ani v případě, kdy dojde k určení otcovství druhou domněnkou otcovství.⁵⁴ Tato domněnka vychází z projevené vůle obou rodičů.⁵⁵ Matka tak může přistoupit k utajenému porodu pouze v případě určování otcovství dle třetí domněnky⁵⁶, která říká, „*že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.*“⁵⁷

V případě, že matka porodila dítě s utajením své identity a otec dítěte má zájem o dítě pečovat, je jeho jedinou cestou, jak se k dítěti dostat, zahájit řízení o určení otcovství dle § 417 a násl. ŽŘS. V odborné literatuře můžeme narazit na názor, který říká, že pokud není známa matka, není možné zjistit, kdo je otcem dítěte. Tento názor se zakládá na jazykovém znění domněnek otcovství. Všechny tyto domněnky pracují s pojmem „matka dítěte“. První domněnka hovoří o manželi „matky“, druhá domněnka pracuje se souhlasným prohlášením „matky“ a poslední, třetí domněnka pak hovoří

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita? Právní rozhledy, 2005, roč. 13, č. 2, s. 55

⁵⁴ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 859

⁵⁵ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 779

⁵⁶ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 859

⁵⁷ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §783

o muži, který s „matkou“ dítěte souložil. Určení otcovství se dle jazykového projevu váže na určení mateřství. Pokud neznáme identitu matky, není možné zjistit, kdo je jejím manželem, s kým by učinila souhlasné prohlášení o určení otcovství, a v neposlední řadě by nebylo možné zjistit, s kým souložila v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní.⁵⁸ Tento názor zastává Hrušáková a Králíčková, tvrdí, „*je-li určeno mateřství, je možné určit pomocí jedné ze tří domněnek otcovství.*“⁵⁹ Abychom zjistili, kdo je otcem, muselo by dojít k odpečetění dokumentace, na základě které bychom zjistili, kdo je matkou dítěte. V tomto případě by byla žena dle § 420 ZŘS účastníkem řízení a mohla by soudu sdělit, zda je muž otcem dítěte. Respektive byla by to ona, která by mohla rozporovat s tvrzením, že s mužem v době rozhodné pro určení otcovství nesouložila.

Opačný názor zastává Šínová, která odkazuje na § 2 NOZ. „*Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.*“⁶⁰ S ohledem na LZPS, EÚLP a v neposlední řadě na ÚPrDt není možné, abychom kvůli jazykovému znění vnitrostátního zákona znemožnili muži, který tvrdí, že je otcem dítěte, získat status rodiče. S ohledem na výše zmíněné Šínová uvádí, že určení otcovství bez znalosti totožnosti matky je možné na základě § 783 NOZ.⁶¹ V tomto případě nebude matka účastníkem řízení, účastníkem bude domnělý otec a dítě. V zásadě lze předpokládat, že se bude jednat o nezletilé dítě, jehož procesní způsobilost nebude dostatečná. Dítě tak bude muset být zastoupeno kolizním opatrovníkem. Jak již zmíněno výše, matka dítěte je utajena a není tak účastníkem řízení. Proto je potřeba, aby ji byl pro dané řízení jmenován opatrovník. Analogicky se zvolí postup uvedený v § 28 odst. 3 OSŘ. Dokazování je v daném řízení ovládáno vyšetřovací zásadou, je tedy otázkou, zda nebude pro soud nejjednodušší odpečetit zdravotní dokumentaci matky. Existuje však i jiná možnost, jak postavit otcovství muže najisto. Znalecké

⁵⁸ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 873

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 486

⁶⁰ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 2

⁶¹ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 874

dokazování v oblasti genetiky je schopné prokázat otcovství téměř na 100%.⁶² Dle názoru Šínové tento DNA test postačí pro určení otcovství s ohledem na respektování rodinného a soukromého života, které je ukotveno v čl. 8 EÚLP a zejména s ohledem na právo dítěte znát své rodiče a jejich péči dle čl. 7 ÚprDt. Z mého pohledu je druhý přístup vhodnější pro respektování práv dítěte, neb pokud je v životě dítěte otec, který má zájem se o něj postarat, pečovat o něj, vychovat ho a dát mu lásku, měli bychom se snažit, aby mu naše legislativa nestála v cestě.⁶³

5.2.1 Případ Keegan versus Irsko

Pokud bychom určování otcovství odvozovali dle určování mateřství, mohli bychom zjednodušeně říci, že vztah mezi otcem a dítětem je umožněn matkou, což by mohlo zasáhnout do práva otce na rodinný život.

Jedná se o případ, který je možný připodobnit situacím, které mohou nastat v případě utajeného porodu. Stěžovatel se seznámil se slečnou V., se kterou později tvořil pár. Slečna V. otěhotněla, ještě před narozením dcery se vztah rozpadl. Slečna V. se rozhodla dát dítě k adopci, aniž by se o tom poradila se stěžovatelem – otcem dítěte. O adopci stěžovatele pouze informovala. Stěžovatel následně zahájil řízení o poručenství, zároveň požádal o svěření dítěte do své péče. Nejvyšší soud konstatoval, že nejdůležitější je blahobyt dítěte. Soud došel k závěru, že pro dítě bude nejlepší zůstat u adoptivních rodičů. Argumentoval tím, že dítě je nyní členem milující a pečující rodiny, pokud by došlo ke stěhování k otci, dítě by přišlo o pocit bezpečí a vyskytne se v nejistotě. Vzhledem k tomu, že k osvojení dala matka dítěte souhlas, bylo osvojení dle irského práva v naprostém pořádku. Stěžovatel se obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva s tím, že tímto rozhodnutím bylo zasaženo do jeho práva na respektování rodinného života dle čl. 8 EÚLP. Porušení spatřoval v umístění jeho dítěte k adopci bez jeho vědomí a souhlasu. Dále si stěžoval na odepření jeho práva na přístup k soudu dle čl. 6 odst. 1 EÚLP a v neposlední řadě tvrdil, že jednáním ze strany soudu bylo založeno diskriminační chování, které je dle čl. 14 EÚLP zakázané. EÚLP shledal porušení čl. 8 EÚLP. Pro nás za nejtěžejnější argument, který byl v rozhodnutí vysloven, považují následující. Pojem „rodina“ se neomezuje pouze na vztahy, které jsou založené v manželství, může totiž zahrnovat i další faktické „rodinné“ vazby, kdy spolu strany žijí mimo manželství. Dítě

⁶² MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 937- 938

⁶³ Tamtéž

narozené z takového vztahu je součástí onoho „rodinného“ celku od okamžiku svého narození. Mezi dítětem a jeho rodiči existuje pouto, které se rovná rodinnému životu, i když v době jeho narození spolu rodiče nežijí.⁶⁴

Utajené porody jdou ruku v ruce s osvojením (k osvojení viz níže), mohla by tak nastat obdobná situace, která je popsána výše. V případě, že by se jednalo o matku, která o svém těhotenství neřekne muži, se kterým souložila, nemá muž šanci dozvědět se o narozeném dítěti a už v žádném případě nemá možnost ovlivnit osvojení svého biologického dítěte, ke kterému dala matka souhlas. Institut může v řadě případů pomoci ženám, avšak je potřeba se zamýšlet nad základními lidskými právy otců. Neboť je *„správná myšlenka, umožnit nemanželskému otcí, aby se otcovství de iure mohl dostat i proti vůli matky dítěte, jestliže biologickým otcem skutečně je.“*⁶⁵

5.3 Osvojení

NOZ nám dává legální definici v § 794. *„Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.“*⁶⁶ Jedná se o institut, který u nás má poměrně velkou tradici. Osvojení nezletilého dítěte je bráno jako podpurné řešení. Pokud existuje biologická rodina, která se o dítě postará, nebudeme dítěti hledat rodinu náhradní. Často se ve spojitosti s osvojením setkáváme s pojmem tzv. právně volné dítě.⁶⁷ Legislativa ČR neumožňuje matkám, respektive rodičům, ukončit jednostranně právní vztah rodič-dítě. Je tedy zřejmé, že o dítěti nemůžeme říct, že je právně volné, neboť rodičům zanikají jejich práva a povinnosti až konečným rozhodnutím o osvojení. Není možné, „vzdát“ se dítěte jiným způsobem. *„Práva a povinnosti vyplývající z rodičovského statusu jsou právy absolutními, nedisponovatelnými.“*⁶⁸

K osvojení dítěte je dle § 809 NOZ zapotřebí souhlasu rodičů. I v případě, že se jedná o matku, která podstoupila utajený porod, je k osvojení potřeba jejího souhlasu. Žena má možnost udělit souhlas s osvojením dítěte ve vztahu k určitým osvojitelům. V tomto případě by musel být dán souhlas osobně v přítomnosti těchto konkrétních osvojitelů po uplynutí šesti týdnů po narození dítěte. V případě, že nechce být žena odtajněna budoucím osvojitelům, může dát tzv. blanketový souhlas k osvojení. Neznamena to však, že v tomto řízení nebude odtajněna její totožnost. Blanketový

⁶⁴ Keegan vs. Irsko, rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, stížnost č. 16969/90. Dostupné z: <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b6ff8.html>

⁶⁵ HADERKA, Jiří. *Případ Keegan versus Irsko*. Právní rozhledy, 1995, č. 8, s. 313

⁶⁶ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 794

⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Kauza tzv. právně volné dítě*. Právní rozhledy, 2004, roč. 12, č. 2, s. 53

⁶⁸ Tamtéž

souhlas dává matka před soudem či před orgánem sociálně-právní ochrany dětí, opět po uplynutí šesti týdnů po narození dítěte.⁶⁹ V řízení ve věcech osvojení nezletilého si soud u matričního úřadu vyžádá příslušné kopie sbírky listin, ze kterých identitu matky zásadně velmi snadno zjistí. Popř. její identitu zjistí pomocí zdravotnické dokumentace. Matka se stává účastníkem řízení ve věcech osvojení dle § 427 a násl. ZŘS. Vzhledem k tomu, že je účastníkem řízení, vztahují se na ni procesní postupy, jako je např. výslech.⁷⁰ Zde opět naráží institut porodu s utajenou totožností matky na problém. Matka chce být utajena a přesto je účastníkem řízení, při kterém bude její identita známa.

Pokud se soudu nepodaří zjistit totožnost matky, bude zahájeno řízení dle § 821 NOZ, zda je k osvojení dítěte potřeba souhlasu rodiče. Řízení upravuje § 427 písm. c) ZŘS. Soud musí zjistit důvod, který umožní osvojení bez souhlasu rodičů. V této situaci připadají v úvahu dvě možnosti. Prvním je důvod dle § 819 ve spojení s § 820 NOZ. Dále můžeme na danou situaci aplikovat důvod uvedený v § 818 písm. c) NOZ.⁷¹ Pokud soud dojde k závěru, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu matky, je nutno zmínit, že je stále účastníkem řízení dle § 431 ZŘS. S ohledem na její nepřítomnost ji bude jmenován opatrovník. Opatrovník pak v daném řízení nahradí souhlas matky.⁷²

První varianta spočívá v prokázání nezájmu matky (rodiče) o dítě. Nezájem v § 819 NOZ je postaven na třech kritériích. Aby byl nezájem určen s jistotou, musí dojít k naplnění všech tří kritérií zároveň. První kritérium spočívá v soustavnosti, trvalosti. *„Nezájem rodiče o dítě je zjevný, trvá-li alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu.“*⁷³ Dále je potřeba, aby byl nezájem ze strany rodiče zaviněný. Nezáleží na tom, zda je zavinění ve formě nedbalosti či úmyslu. Důležité je, abychom nezasahovali do práv rodiče v případě, že k porušování povinností není zaviněné. Příkladem nezaviněného jednání může být nepříznivá sociální situace či nemoc rodiče.⁷⁴ Pokud se rodič dostane do náhlé tísně, ne svoji vinou, je nutné

⁶⁹ NOVOTNÁ, Věra. *Další otázky spojené s utajenými porody*. Právo a rodina, 2005, roč. 7, č. 10, s. 15

⁷⁰ MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 859

⁷¹ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 818, § 819, § 821

⁷² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 632

⁷³ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 819

⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 631

zjistit, zda je ji schopen překonat.⁷⁵ Posledním, třetím kritériem je porušování povinností rodiče (v našem případě matky).⁷⁶ Porušování těchto povinností je dvojití. „Rodiče neprojevují o dítě vůbec žádný zájem, a takto trvale hrubě porušují své rodičovské povinnosti, a to až v míře ohrožující fyzické nebo psychické nebo morální zdraví dítěte.“⁷⁷ V případě utajeného porodu, se setkáváme s druhou variantou nezájmu. Pokud nedojde k osvojení dítěte, nebude zde nikdo, kdo by měl o dítě zájem pečovat. Pro dítě by to pak znamenalo těžkou újmu. Z mého pohledu je nezájem matky o dítě jakkoli pečovat zcela zřejmý, už jen z toho důvodu, že podmínkou utajeného porodu je prohlášení o tom, že nemá o dítě zájem. Soud by tak, dle mého názoru, měl rozhodnout o tom, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu matky, neboť kdo jeví menšího zájmu o dítě, než matka, která se ho vzdala již před samotným porodem.

Pokud se matka „zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti“⁷⁸ je možné osvojit dítě bez jejího souhlasu. Soudní řízení je řízeno vyšetřovací zásadou, soud je povinen zjišťovat místa, kde se matka nachází. Soud při svém zjišťování spolupracuje s veřejnými orgány, ale také se soukromoprávními institucemi. Soud je také oprávněn k výslechu osob, u kterých má podezření, že by mohli vědět, kde se matka dítěte zdržuje.⁷⁹ Až v případě, kdy je šetření ze strany soudu bezúspěšné, je možné povolit osvojení bez souhlasu rodiče-matky dle § 818 písm. c) NOZ.

V souvislosti s osvojením je důležité zopakovat, že rodičovství bylo u dítěte určeno. Ačkoli se jedná o matku, jejíž identita je utajena, stále je považována za matku dítěte. O statut matky přichází až na základě rozhodnutí soudu o osvojení nezletilého. Z tohoto důvodu není možné aplikovat § 818 odst. 2 NOZ, který říká, že k osvojení dítěte není potřeba souhlasu matky, není-li rodičovství určeno.⁸⁰

Závěrem této kapitoly je třeba upozornit na fakt, že ne každé dítě dostane šanci na náhradní rodinu. V případě, že se dítě nenarodí zcela zdravé, či se jedná o dítě romského etnika, nebude o něj z většinové části ČR příliš velký zájem. Bohužel

⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění)

⁷⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 631

⁷⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění)

⁷⁸ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 818

⁷⁹ DVORÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník: Komentář*, Svazek II, (§ 655-975) [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 28. 1. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz. <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2>

⁸⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volné dítě. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 53

v případě dítěte romského původu o něj nebude mít zájem ani rodina stejného etnika. Jedná se o jeden z dalších problémů, který s sebou utajené porody nesou.⁸¹ Kvůli jednání matky nebude dítě vyrůstat v rodině, která je považována za to nejlepší pro jeho vývoj a nakonec skončí v péči státu.

⁸¹ NOVOTNÁ, Věra. *Další otázky spojené s utajenými porody*. Právo a rodina, 2005, roč. 7, č. 10, s. 17

6. Pojetí utajených porodů ve vybraných státech

Povinnost rodičů uvést své jméno při registraci narozeného dítěte je dána v řadě evropských zemí. Je tomu tak v Nizozemí, Norsku, Dánsku, Spojeném království, Portugalsku, Slovinsku a Švýcarsku. Některé země zašly dál, například ve Španělsku v roce 1999 „nejvyšší soudní instance prohlásila za protiústavní zákon, který umožňoval, aby v rodném listu figuroval údaj "matka neznámá“.⁸² Oproti tomu ve Francii, Itálii a v Lucembursku není potřeba, aby rodiče uváděli svoji totožnost při registraci narozeného dítěte. Jedná se o země, jejichž právní řád vychází z francouzského Code Civil, který zaujímá odlišné pojetí mateřství. Důležitým aspektem, který umožňuje, aby matka nebyla zaspána do rodného listu dítěte, je koncepce mateřství. Mateřství je v ČR dáno faktem porodu dítěte, při určování mateřství zde nehraje roli projevení vůle matky, spočívající v uznání mateřství.⁸³ V souvislosti s vývojem moderní doby se řada zemí snaží najít cestu k akceptování anonymních či utajených porodů.

6.1 Slovensko

Slovenská republika zavedla utajené porody v roce 2004 zákonem č. 576/2004 Z. z o zdravotnej starostlivosti. Rok přijetí utajených porodů se shoduje s rokem jejich přijetí v České republice, avšak nejedná se o identickou úpravu. V jistých otázkách se shoduje, v některých se zcela odlišuje. Pokud si žena přeje porodit utajeně, je potřeba, aby o to písemně požádala, stejně tak, jako je tomu v ČR. Tato žena má pak dle § 11 odst. 10 ZZdrS právo na ochranu osobních údajů. Osobní údaje matky, které jsou způsobilé odhalit její totožnost, se vedou odděleně od zdravotní dokumentace obsahující informace související s těhotenstvím a porodem. Následně se tyto dokumenty spojí a zapečetí jako celek. Matka má právo ve lhůtě 6 týdnů odvolat utajení svých údajů. Po uplynutí této lhůty má zdravotní zařízení dle § 45 písm. p) ZZdrS povinnost odevzdat zdravotní dokumentaci matky ministerstvu zdravotnictví.⁸⁴

Odlišnost slovenské úpravy spočívá v tom, že žena, která podává písemnou žádost o utajený porod, nemusí mít trvalý pobyt na území Slovenska, plně postačí,

⁸² Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Odièvre vs. Francie ze dne 13. 2. 2003, stížnost č. 42326/98

⁸³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita?* Právní rozhledy, 2005, roč. 13, č. 2, 53 s.

⁸⁴ Aktuální znění: zákon č. 576/2004 Z. z o zdravotnej starostlivosti, ve znění pozdějších předpisů

pokud má slovenské státní občanství. Další významnou rozdílností je rodinný stav matky, slovenská úprava povoluje i vdaným ženám podstoupit utajený porod.

6.2 Francie

Francie je v problematice týkající se utajených a anonymních porodů zcela zásadní zemí. Je považována za kolébkou utajených porodů v Evropě. Jejich historie sahá až do 17. století. Francouzští zákonodárci nepřevzali starořímskou zásadu *mater semper certa est*, tedy, že matka je vždy jistá, jak je tomu u nás. Jejich právní řád je inspirován dlouholetou tradicí spojovanou s tzv. odkládáním novorozeňat pod dohledem. Svatý Vincenc z Pauly kolem roku 1638 začal využívat zařízení, které připomíná dnešní babyboxy. Když žena dítě odložila, zazvonila na zvon, který se nacházel na daném místě. Díky tomuto zvuku ze zvonu se osoby v hospici dozvěděly o odloženém dítěti a ihned se ho ujaly. Cíl svatého Vincence byl stejný, jako je cíl dnešních babyboxů, zabránit potratům a zejména vraždám nechtěných novorozeňat.⁸⁵

V roce 1793 byl utajený porod uzákoněn. Matkám bylo zaručeno, že jejich totožnost bude brána jako tajemství, které není možné porušit. Původní otáčivé zařízení ze 17. století bylo v roce 1904 nahrazeno místnostmi, do kterých mohla žena bez uvedení své totožnosti vejít a ponechat tam své dítě. Pro anonymní porody je důležitý rok 1941, kdy došlo k přijetí dekretu o ochraně narození. Do roku 1993 docházelo k novelám, týkající se zejména péče o matku před porodem a následně také po porodu. Předmětem úprav byly zejména náklady spojené s ubytováním žen a náklady spojené s porodem. Proces změn a úprav vyvrcholil v roce 2002.⁸⁶ V současné době umožňuje francouzské právo ženám porodit zcela anonymně.

Francouzský právní řád pracoval rovnou se třemi způsoby, které umožňují ochranu identity matky a díky kterým mohou matky ve Francii odložit nechtěné dítě legální cestou. První možnost spočívá v anonymním porodu, kdy je matka vedena pod jménem „paní X“. Díky tomuto označení je chráněno jméno matky a její osobní údaje. Dalo by se říci, že matka je tak pro všechny neznámá. Nikde nefiguruje její jméno. Druhý způsob již nespočívá v anonymním porodu, ale stále se jedná o institut, který chrání anonymitu matky. Code Civil, francouzský občanský zákoník, dovoluje rodičům, aby do rodného listu narozeného dítěte neuváděli svoji totožnost. Tato možnost je však

⁸⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Odièvre vs. Francie ze dne 13. 2. 2003, stížnost č. 42326/98

⁸⁶ Tamtéž

umožněna pouze rodičům, kteří nežijí v sezdaném svazku. Poslední třetí metoda spočívá ve zpětném vymazání identity rodičů. Jedná se o situaci, kdy došlo k zápisu údajů o matce, případně otci, do rodného listu dítěte, avšak z nějakého důvodu rodiče ztratili zájem o výchovu dítěte. O vymazání své identity mohli rodiče žádat pouze do jednoho roku dítěte. Tato možnost je od roku 2002 zrušena. Současný francouzský právní řád již pracuje pouze s prvními dvěma zmíněnými možnostmi. Obě tyto varianty umožňují okamžitou adopci narozených dětí.⁸⁷

Před rokem 2002 nebylo možné, aby byla tzv. odtajněna identita matky, pokud využila institutu anonymního porodu, či pokud nebyla zapsána do rodného listu dítěte. Dítě nemělo možnost se v pozdějším věku dozvědět, kdo je jeho biologickou matkou. Nebyly mu známy ani dědičné zdravotní informace. V roce 2002 byl přijat nový zákon, který s sebou přinesl zásadní změnu. Vznikla nová instituce, který nesla název Národní rada pro přístup k informacím o osobním původu (Conseil national pour l'accès aux origines personnelles). Jak již napovídá její název, napomáhala zjistit původ dítěte. Pomoc ze strany Národní rady spočívá v informování matky o tom, že se jí snaží najít její dítě, nebo opačný případ, kdy se matka snaží najít svoje dítě a zkoumá postoj druhé strany. Pokud dojde k souhlasu, jsou o tom informovány obě strany a mají možnost se zkontaktovat.⁸⁸

6.2.1 Případ Odièvre vs. Francie

Ani ve Francii, kde mají anonymní porody velkou tradici, nepanuje ve společnosti shoda o potřebě tohoto institutu. Stále se jedná o velmi složité téma, které má své podporovatele, ale také své odpůrce. Důkazem tomu je spor, který se dostal až k ESLP.

Stěžovatelkou je francouzská státní příslušnice, paní Pascale Odièvre. Narodila se matce, která využila institutu utajeného porodu. Stěžovatelka se obrátila na francouzské soudy, aby odtajnilly identitu její matky. Soud žádosti nevyhověl, neboť matka nedala k odtajnění její totožnosti souhlas. Z tohoto důvodu se obrátila na Evropskou komisi pro lidská práva. Tvrdila, že bylo zasaženo do jejího základního lidského práva na respektování soukromého a rodinného života, které je zaručeno v čl. 8 EÚLP ve spojení s čl. 14 EÚLP, neboť tvrdila, že daným jednáním byla založena diskriminace. Rozpor s čl. 8 EÚLP stěžovatelka spatřuje v tom, že „hledání identity

⁸⁷ FLÍDROVÁ, Adéla. *Anonymní porod?* Jurisprudence. 2004, roč. 5, č. 4, s. 10-11

⁸⁸ FLÍDROVÁ, Adéla. *Anonymní porod?* Jurisprudence. 2004, roč. 5, č. 4, s. 11

*je podle ní neoddělitelnou součástí "soukromého života" a rovněž "života rodinného", tzn. života biologické rodiny, se kterou by mohla navázat citové vztahy, kdyby jí v tom nebránila francouzská legislativa.*⁸⁹

Soud souhlasil s tvrzením stěžovatelky v tom, že má právo znát svůj původ, avšak na druhou stranu uvádí, že stejně tak má matka právo, aby byla utajena její identita. Jedná se tak o zájmy, které stojí proti sobě. Ze strany soudu bylo řečeno, že je potřeba, aby tyto zájmy byly v rovnováze. Konkrétně ve Francii slouží k nastolení rovnováhy instituce Národní rady pro přístup k informacím o osobním původu, která napomáhá k zjišťování informací o původu dítěte. „*Francouzská právní úprava se tedy snaží o dosažení rovnováhy a dostatečné přiměřenosti mezi konkrétními zájmy.*“⁹⁰ Čl. 8 EÚLP nebyl ze strany francouzských soudů porušen. Dále soud uvedl, že ze strany soudů nedošlo k žádnému diskriminačnímu jednání.

6.3 Německo

Až do roku 2004 pracovala německá právní úprava pouze s tzv. „baby okénky“ (Babyklappe). Jedná o podobné zařízení, které v České republice známe pod pojmem babyboxy. Baby okénko je umístěno ve zdech nemocnice a je koncipováno bezpečně, aby v něm dítě nebylo ohroženo na zdraví. Jakmile je dítě vloženo do boxu, je o tom zdravotní personál do minuty informován. Pokud se matka do 8 týdnů neobrátila na nemocnici se zájmem o dítě pečovat, je dítě dáno k adopci. Stejně tak jako v České republice jsou baby okénka centrem řady diskuzí. Tvrdí se, že tato baby okénka nenapomáhají snížení případů „odhození“ dětí mimo tato zařízení, naopak je namítáno, že okénka jsou pouze „snadným“ řešením pro matky, které mají problémy, namísto toho, aby svůj problém vyřešily a postaraly se o své dítě.⁹¹

Před ukotvením právní úpravy utajených porodů v Německu existovala jejich praxe, která sice nebyla legální, avšak byla tolerována. Řada nemocnic umožňovala ženám porodit bez uvedení totožnosti. Žena si poté mohla vybrat, zda se o dítě chce postarat a vezme si ho s sebou domů, nebo jestli dítě ponechá v nemocnici se souhlasem k adopci či bez tohoto souhlasu.⁹² V případě, že se matka rozhodne

⁸⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Odièvre vs. Francie ze dne 13. 2. 2003, stížnost č. 42326/98

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ FLÍDROVÁ, Adéla. *Anonymní porod?* Jurisprudence. 2004, roč. 5, č. 4, s. 12

⁹² KOSTĚNCOVÁ, Jana. *Určování rodičovství*. Praha, 2014. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D

ponechat dítě ve zdravotním zařízení, má právo se pro něj do 8 týdnů vrátit. Po dobu 8 týdnů nebude dítě dáno k adopci, stejně jako je tomu u baby okének.⁹³

V roce 2014 nabyl účinnosti zákon o diskrétních porodech (Schwangerschaftskonfliktgesetz). Německá právní úprava po dlouholeté praxi uzákonila utajené porody. Zákon umožňuje ženám porodit s utajenou identitou pod lékařským dohledem. Aby byla utajena totožnost matky, zvolí/vymyslí si jméno a příjmení, pod kterým je žena nadále vedena. Skutečné údaje o své osobě je však matka povinna uvést zdravotnímu zařízení, ve kterém rodí. Tyto údaje jsou následně zapečetěny. V souvislosti s právem dítěte znát svůj původ umožňuje německá právní úprava odtajnění matky. Jakmile dítě dosáhne věku 16 let, má právo nahlédnout do osobních údajů o své biologické matce, pokud k tomu dá matka souhlas. V případě, že matka souhlas neudělí, může se dítě obrátit na soud. Soud poté posuzuje, které osobnostní právo má být v tomto případě upřednostněno, zda je to právo dítěte znát svůj původ, či právo matky zůstat utajena.⁹⁴

6.4 Některé další státy

Problematikou utajených a anonymních porodů se nezaobírá pouze Evropa. V USA přijala většina států zákon umožňující odložení dítěte bez postihu. Prvním státem, který tohle umožnil, byl Texas. Ten v roce 1999 přijal zákon, který dal ženám imunitu v případě odložení novorozence dítěte. Jednotlivá právní úprava se liší s ohledem na každý stát. Nejedná se o baby okénka, jako je tomu v Německu či u nás (babyboxy). V USA je ženám dána možnost odevzdat dítě na předem stanoveném místě osobě, která je k tomu určená. Může to být zaměstnanec zdravotního zařízení, zaměstnanec adopční agentury či dokonce hasič. Podmínkou pro přijetí dítěte je jeho dobrý zdravotní stav, musí se jednat o novorozence, který nemá žádná zranění. Další podmínkou je věk narozeného dítěte. Stáří novorozence je zohledněno podle státu. Jedná se o velké rozpětí. Některé státy mají upraveno, že se nesmí jednat o dítě, které je starší 72 hodin, v jiných státech je hraniční věk pro přijetí 30 dní. Stejně tak jako je tomu například v Německu či v České republice (viz kapitola 8), je možné si vzít dítě zpět. Doba, po kterou není dítě dáno k adopci, je v jednotlivých státech opět odlišná.

⁹³ FLÍDROVÁ, Adéla. *Anonymní porod?* Jurisprudence. 2004, roč. 5, č. 4, s. 12

⁹⁴ Spezielle Informationen für Familiengerichte. [online]. bmfsfj.de [cit. 25. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/80976/26f151450e3984e32426bd1b518954ba/vertrauliche-geburt-einleger-familiengerichte-data.pdf>

V případě, že se matka rozhodne vrátit pro své dítě, musí se prokázat identifikačním náramkem, který obdržela při odevzdání dítěte.

Belgie se potýká s jiným problémem. Belgické ženy „odjíždí“ porodit své potomky do sousedící Francie, kde je ženám umožněno porodit anonymně zcela legálně.⁹⁵ Situaci, která se vyskytuje v Belgii, můžeme přirovnat k podobnému stavu, který se objevuje v České republice. Do ČR často jezdí ženy z Polska kvůli podstoupení interrupce, neboť ta je v Polsku až na výjimky zakázaná.

⁹⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Odièvre vs. Francie ze dne 13. 2. 2003, stížnost č. 42326/98

7. Práva dítěte

7.1 Práva dítěte na poli mezinárodního práva

„Česká republika je signatářem řady mezinárodních lidskoprávních smluv, které jsou podle článku 10 Ústavy přímo aplikovatelné.“⁹⁶ Mezi nejzásadnější dokumenty, které ctí práva dítěte, řadíme Úmluvu o právech dítěte, která pracuje s nejlepším zájmem dítěte. V oblasti rodinného práva jsou zásadní čl. 6, 7 a 8. Ustanovení zakotvuje právo dítěte na život, právo znát své rodiče, pokud je to možné, právo na jejich péči a v neposlední řadě právo na zachování svých rodinných svazků. Druhým významným dokumentem upravující práva dítěte na mezinárodní úrovni je Úmluva o ochraně lidských práv a svobod. Zde je potřeba se věnovat čl. 8, který je zaměřen na respektování práva na soukromý a rodinný život.

7.2 Střet protichůdných zájmů

V případě porodu s utajenou totožností matky proti sobě stojí dvě přirozená práva. Na jedné straně stojí dítě, které má právo znát svůj původ, na straně druhé stojí matka, která má právo zůstat utajena, jež považuje za nutné ke své ochraně. Institut utajeného porodu je jednou z možností, jak zachránit život dítěte, ale i matky. Ženy, které zvolily tento typ porodu, se mohly zachovat jinak. V úvahu přichází například interrupce, v případě, že by již nebyla možná, mohly se uchýlit k porodům mimo zdravotní zařízení a ohrozit sebe i své dítě na zdraví. Ustojí právo matky zůstat utajena nad právem dítěte znát svůj původ pouze z toho důvodu, že byl dítěti zachráněn život? „Záchrana lidského života je jistě primárním zájmem, ovšem nelze opomenout, že vedle práva na život je třeba respektovat i další základní lidská práva.“⁹⁷

Nositelem práva znát svůj původ není pouze dítě. V řadě zemí se setkáváme s možností získat informace o své identitě až dosažením zletilosti. Česká republika dle § 25 odst. 3 MatrZ umožňuje dítěti, které dosáhne věku 12 let nahlédnout do zápisu narození, ze kterého s jistotou zjistí identitu matky. Naopak nositelem povinnosti, aby bylo právo dodržováno, je stát. Povinnost je dvojí. Můžeme ji rozdělit na pozitivní a negativní. „Pozitivní povinností státu zajistit registraci dítěte po jeho narození, uchování a zpřístupnění veškerých relevantních informací týkajících se jeho původu

⁹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 49

⁹⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 55

a tím tedy jeho identity.⁹⁸ Za negativní povinnost ze strany státu se považuje jakékoli nezasahování do práva dítěte či dospělého jedince znát svůj původ.⁹⁹

Odpověď na otázku, zda je právo matky zůstat utajena v případě poměrování s právem dítěte znát svůj původ právem, které bude chráněno, je spíše negativní. „Úmluva o právech dítěte striktně dává přednost právu dítěte znát svůj původ před právem matky zůstat utajena. Tak daleko právo matky na soukromí nemůže dosahovat. Stát, který je Úmluvou o právech dítěte vázán, má povinnost uchovávat informace o původu dítěte a následně k nim umožnit přístup.“¹⁰⁰ ESLP ve svém rozsudku ve věci Odiéve vs. Francie, poukazoval „na rozsah míry uvážení, kterou disponují smluvní státy, aby upravily vztahy mezi jednotlivci, a zároveň zajistily respektování soukromého života.“¹⁰¹ Možná právě z důvodu respektovat právo dítěte znát své biologické rodiče nemá řada států ustanovení týkající se utajených a anonymních porodů.¹⁰² ČR musí zajistit respektování soukromého života. Svoji povinnost uchovávat informace o původu dítěte řádně plní. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.1, narození dítěte u nás podléhá zápisu do knihy narození. Do matriční knihy je zapsáno, že matka pořádala o utajení své identity v souvislosti s porodem. K informacím o identitě matky, které jsou obsahem listin matričního úřadu, má přístup pouze matka a dítě, které dosáhlo věku 12 let.

7.3 Zakládají utajené porody diskriminaci?

Zákony musí být v souladu s ústavním pořádkem České republiky a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána. Součástí ústavního pořádku ČR tvoří Listina základních práv a svobod. Dle čl. 32 odst. 3 LZPS mají děti narozené v manželství i mimo ně stejná práva.¹⁰³ Zrovnoprávnění dětí narozených mimo manželství zakotvuje také Evropská úmluva o právním postavení dětí

⁹⁸ JANDÁČKOVÁ, Tereza. *Právo na respektování soukromého a rodinného života v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha, 2011. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Mgr. Věra Honusková, s. 44

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ JANDÁČKOVÁ, Tereza. *Právo na respektování soukromého a rodinného života v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha, 2011. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Mgr. Věra Honusková, s. 45

¹⁰¹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech*. Správní právo, 2003, č. 5-6, s. 284

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ ATTL, Karel. *Právní problematika porodu s utajenou totožností matky*. [online]. Prevence úrazů, otrav a násilí. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2010, str. 169. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasilii/administrace/clankyfile/20120509142036362786.pdf>

narozených mimo manželství. Může se zdát, že nerovnost dětí narozených v manželství a mimo něj není problémem současnosti. Avšak pokud se na to podíváme optikou utajených porodů, můžeme s určitostí říci, že zakládají diskriminační jednání. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.2, podmínkou pro podstoupení utajeného porodu je, že žena není vdaná. Právní úprava pak umožňuje matce, která nemá zájem o své dítě, aby podstoupila utajený porod a následně o ně nepečovala. Legislativa však nechrání biologického otce, který o se o narození svého dítěte nemusí dozvědět. Matka otci svým jednáním „upírá právo vědět o narození dítěte a uplatnit svoje právo podat návrh na určení otcovství a plnit povinnosti vplývající z rodičovské odpovědnosti.“¹⁰⁴ Může také nastat situace, že se otec o svém biologickém dítěti dozví až po uplynutí delší doby. Dítě může být již osvojeno. V případě, že osvojeno není, žije v ústavní péči. Nikdo dítěti nevrátí roky, které mohlo žít se svým otcem. Utajené porody odpírají dítěti právo na péči a výchovu ze strany otce. Nejedná se pouze o péči otce, která mu je odňata, ale také právo na péči širšího okruhu rodiny. V případě, že by došlo k úmrtí otce, mohlo by být dítě vychováváno touto rodinou. Koneckonců úmrtí rodiče s sebou nese právo na sirotčí důchod a právo dítěte dědit po svém otci. Tato práva jsou dítěti také odebrána.¹⁰⁵

Utajené porody s sebou nesou další diskriminační jednání, tentokrát však v podobě nepřímé diskriminace. Právo dítěte znát své rodiče se vztahuje jak na otce, tak na matku. Vzhledem k tomu, že utajené porody slouží k zakrytí identity matky, dítěti zabráníme znát totožnost biologické matky. Z předchozích kapitol víme, že podmínkou pro utajený porod je rodinný stav ženy.¹⁰⁶ Děti narozené v manželství se nikdy neocitnou v situaci, ve které neznají totožnost své matky. Je to z toho důvodu, že narození dítěte podléhá zápisu do knihy narození. Součástí této knihy jsou identifikační údaje o rodičích. V případě utajeného porodu se tyto údaje o matce do knihy narození nezapisují. Jsou však součástí zapečetěné dokumentace. Pokud nedojde k otevření této dokumentace na základě rozhodnutí soudu v souvislosti s řízením o určení otcovství. Dítě má právo nahlédnout do sbírky listin po dovršení 12 let. Z toho vyplývá,

¹⁰⁴ NOVOTNÁ, Věra. Další otázky spojené s utajenými porody. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 10, s. 16

¹⁰⁵ NOVOTNÁ, Věra. Další otázky spojené s utajenými porody. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 10, s. 16-17

¹⁰⁶ ATTL, Karel. Právní problematika porodu s utajenou totožností matky. [online]. *Prevence úrazů, otrav a násilí*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2010, str. 169. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasilii/administrace/clankyfile/20120509142036362786.pdf>

že dítě, které je mladší 12 let, nemá k těmto informacím přístup a je mu odepřeno právo znát své rodiče, které je garantováno čl. 7 ÚPrDt.

8. Problematika babyboxů

Česká republika neupravuje babyboxy zákonem, ale ani nezakazuje, proto je možné jejich fungování. O tom, jaké byly argumenty pro a proti jejich zavedení, kdo je nakonec zřídil a jaké mají dopady do života dítěte, pojednává tato kapitola.

8.1 Pojetí babyboxů

Babybox, chcete-li schránka pro narozené dítě, je zařízení, do kterého se vloží dítě, o které již nemá matka zájem dále pečovat.¹⁰⁷ Můžeme říci, že se jedná o zvláštní kategorii anonymního porodu, neboť schránka matkám umožňuje, aby do ní vložily své dítě bez zjištění jejich identity. Nejčastěji se nachází ve zdech zdravotnických zařízení. Schránka je zřízena tak, aby do ní bylo možné vložit dítě zvenku a zároveň byla přístupná personálu uvnitř zdravotnického zařízení.¹⁰⁸ V okamžiku, kdy je do ní dítě vloženo, je personál upozorněn zvukovým signálem. Babyboxy jsou upraveny tak, aby nebylo dítě ohroženo na zdraví. Jsou vyhřívané, stejně jako např. inkubátor. Do babyboxu nemají právo vložit novorozené dítě pouze matky, může jej tam vložit kdokoli a kdykoli. Pokud matka vloží dítě do této schránky, nedopustila se svým jednáním trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby dle § 195 TZ, neboť dítě nebylo ohroženo na zdraví. Můžeme říct, že žena se svým způsobem chová „zodpovědně“. Z tohoto důvodu po matce nepátrá policie.¹⁰⁹

8.2 Historický exkurz

Historie schránek pro odložené děti sahá až do roku 1198. V tomto roce byla vytvořena první schránka pro narozené děti v nemocnici Sv. Ducha v Itálii v Římě. Důvod pro zavedení těchto schránek byl stejný, jako je nyní. Ochrana života nechtěných dětí matek, které se nacházely ve složité situaci. Měly chránit ženu před hanbou kvůli porodu nemanželského dítěte. Největšího rozmachu se dočkaly ve Francii. Staly se součástí Napoleonského Code Civil, který ukládal povinnost zřídít tyto schránky v každém departementu¹¹⁰ Francie. Schránky pro odložené děti se tak stávaly běžnou součástí klášterů a špitálů v řadě zemí. V roce 1952 se objevily také

¹⁰⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 489

¹⁰⁸ ZUZLÍKOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, č. 7, s. 250

¹⁰⁹ KÜMMEL, Jan, JANKŮ, Petr. *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR*. *Praktická gynekologie*. 2007, č. 11, s. 175

¹¹⁰ Departement je jednotka administrativního a samosprávného územního členění Francie

na Kubě. Dále byly zaváděny v italském Palermu, od roku 2000 v Německu, poté v Rakousku, Maďarsku a nakonec také ve Švýcarsku.¹¹¹

„Otázka existence schránek pro odložené děti v České republice se začala intenzivně diskutovat právě v souvislosti s předloženým návrhem na uzavření smlouvy o vytvoření schránky pro odložené děti v prostorách Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 2.“¹¹² Zavedení babyboxů podléhalo bouřlivé diskuzi, koneckonců i nyní dokáže téma „babybox“ rozpoutat vášnivou debatu. I přes velké množství argumentů z řad odborníků, které byly zejména proti zavedení babyboxů v ČR, došlo 1. června roku 2005 k prvnímu instalování této schránky v soukromém zdravotním zařízení GynCentru na Praze 9. Otevření prvního babyboxu inicioval Nadační fond pro odložené děti Statim.¹¹³ Jedná se o poněkud zvláštní situaci, neboť babyboxy, jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, nemají oporu v právní úpravě, přesto jich nyní v ČR máme 81.¹¹⁴

8.3 Argumenty pro a proti jejich zavedení

Jedním z nejzásadnějších argumentů pro zavedení babyboxů je jistě záchrana lidského života, neboť každý máme právo na život. Nikdo nám jej nemůže odpírat ani do něj zasahovat, jedná se o právo absolutní. Právo na život je garantováno čl. 2 ÚLPŠ a řadou dalších dokumentů. Babybox je zařízení, které může zabránit vraždám novorozeného dítěte matkou ihned po porodu, ale také po delší době. Dítě, které bylo vloženo do této schránky, má šanci žít v náhradní rodině získat domov v milujícím prostředí.¹¹⁵

Argumentováno bylo také jejich tradicí. Existence babyboxů sahá až do středověku. V této době se jednalo o nástroj, který ženám mohl pomoci zásadním způsobem. Svobodné matky byly považovány za společensky nepřijatelné. Docházelo k jejich vyloučení ze společnosti. Schránky pro odložené děti tak představovaly obrovskou pomoc těmto ženám. Moderní společnost již nepohlíží na neprovdané matky jako na něco, co by se vymykalo normálnosti. V případě, že žena

¹¹¹ NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. *Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu*. Právo a rodina, 2009, roč. 5, s. 1

¹¹² Tamtéž

¹¹³ NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. *Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu*. Právo a rodina, 2009, roč. 5, s. 2

¹¹⁴ HESS, Ludvík. Zpráva o babyboxech k 7. 1. 2022. [online]. Babybox.cz, 7. 1. 2022 [cit. 2. února 2022] Dostupné z: <http://www.babybox.cz/?p=zprava>

¹¹⁵ NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. *Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu*. Právo a rodina, 2009, roč. 5, s. 1

nechtěně otěhotní, naskýtá se jí řada možností, jak situaci vyřešit. Mezi tyto možnosti můžeme zařadit utajený porod, diskrétní porod či interrupci. Zmíněné možnosti v minulosti neexistovaly. Těhotné ženy, které dítě nechtěly, či si jej nemohly ponechat, neměly jiné východisko než využít těchto schránek, proto je argument tradicí zcela nesprávný.¹¹⁶ Odkazování na tradici babyboxů do středověku je stejně absurdní jako odvolávání se na tradici pijavic, jako účinnou léčbu namísto antibiotik, jak ve svém článku trefně zmiňuje Schneiberg.¹¹⁷

Negativní postoj k zavedení babyboxů zastává velká skupina odborníků. Tvrdí, že dítěti jsou upírána práva, která jsou garantována Úmluvou o právech dítěte. Dítě má dle čl. 7 ÚPrDt právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Měli bychom se spíše zaměřit na pomoc matkám a otcům, kteří se z určitého důvodu nevládnou postarat o své děti, než abychom jim dávali možnost, jak se beztestně „zbavit“ rodičovské odpovědnosti. S tím souvisí další argument, který spočívá v tom, že ne každé dítě je vhodné pro osvojení. Děti, které se například narodí nemocné, nebudou mít velkou šanci dostat se do náhradní rodiny. Pokud k osvojení dítěte nedojde, kdo bude plnit povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti či vyživovací povinnosti k dítěti? Dítě skončí v péči státu, která však nedokáže nahradit péči rodinnou. Babybox by tak mohl být nástroj ke snižování odpovědnosti rodičů za jejich vlastní dítě. Vyvrací také argument, který je pro zavedení babyboxů, a to ten, že se sníží vraždy novorozenců matkou. Odkazují na zkušenost Němců. Německo již pracuje s tzv. babyklappe, za dobu jejich využívání nedošlo k razantnímu snížení vražd novorozenců matkou. Není tedy moc pravděpodobné, že by tomu u nás bylo jinak.¹¹⁸ Matka, která se rozhodne své dítě usmrtit, často není přičetná. Matka jedná v afektu, v rozrušení myslí, v panické hrůze. Není v rozpoložení, ve kterém by byla schopna dítě odložit do schránky k tomu určené.¹¹⁹ Panuje shoda na tom, že děti usmrcují a odkládají zejména ženy mladého věku, můžeme o nich říci, že jsou infantilní. Svě těhotenství nevnímají, nepřipouštějí si ho. V případě porodu jsou často zaskočené.¹²⁰ Matka, která

¹¹⁶ SLANÝ, Jaroslav, SCHNEIBERG, František. *Babyboxy v České republice – jak dál?* Časopis lékařů českých, 2011, č. 150, s. 616-617

¹¹⁷ SCHNEIBERG, František. *Babyboxy – pomoc dítěti nebo past?* Zdravotnictví a právo, 2009, č. 6, s. 6

¹¹⁸ NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. *Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu.* Právo a rodina, 2009, roč. 5, s. 2

¹¹⁹ SLANÝ, Jaroslav, SCHNEIBERG, František. *Babyboxy v České republice – jak dál?* Časopis lékařů českých, 2011, č. 150, s. 616

¹²⁰ ZUZLÍKOVÁ, Michaela. *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek.* Právní rozhledy, 2005, č. 7, s. 251

dítě vloží do babyboxu, učiní před tímto odevzdáním řadu kroků. Mezi ně patří zejména zabalení dítěte do dečky či samotné odvezení dítěte do nejbližšího babyboxu.¹²¹

Může nastat situace, kdy bude dítě do babyboxu vloženo pouze jedním z rodičů. Druhý rodič však o tomto činu nebude vědět. Jak můžeme tomuto jednání zamezit? Do schránky se může jednoduše dostat i dítě unesené. Jeden z největších problémů, které by s sebou mohly babyboxy přinést, je nedovolená manipulace s dětmi, či rovnou obchodování s nimi. U schránek pro nechtěné děti nejsou zabudované kamery, z důvodu ochrany identity lidí, kteří dítě do tohoto boxu vloží, je tedy pro takto zruďné jednání vytvořena snadná cesta. Navíc, jak již bylo zmíněno, policie nepátrá po ženě, která je matkou odloženého dítěte.¹²²

Mezi dalšími argumenty, které stojí proti zavedení babyboxů, panovala také obava, zda do nich nebudou vkládány děti starší, než pro které je toto zařízení určeno, zda nebudou rodiče tyto schránky využívat ve svůj prospěch. Jednalo by se například o případy, kdy do babyboxu vloží dítě matka či otec z ekonomických důvodů pouze na přechodnou dobu a poté si dítě opět vezmou do své péče. Otázkou také je, co dělat v případě, že se najde dítě, které na sobě nese známky ublížení či dokonce týrání. V roce 2010 byla provedena prostřednictvím MPSV a MZ analýza babyboxů, která s sebou přinesla řadu nepříjemných zjištění.¹²³ „Ukázalo se, že právě v tom období stoupl počet umístěných starších dětí (nejstarší bylo 12 měsíční), o které se pak matky různým způsobem nakonec znovu přihlásily. Některé větší děti tam byly umístěny proto, že sousedé nechtěli dále dítě hlídat, jedno dítě bylo do schránky vloženo otcem, který se o ně také hlásil. V babyboxu bylo dále nalezeno dítě týrané, a jedno dítě s agenezí mozku, které zemřelo 10. den po nalezení.“¹²⁴

Velký problém je také spatřován v porušování práv dítěte znát své rodiče, který je garantován čl. 7 ÚPrDt. Babyboxy jsou způsobilé ochránit život dítěte, avšak postačí to k tomu, abychom přehlíželi fakt, že opomíjíme další práva dítěte?

Vzhledem k převládajícím argumentům, které jsou jasně proti zavedení babyboxů v ČR je až podivné, že nakonec došlo v roce 2005 k otevření prvního babyboxu. Mám

¹²¹ SCHNEIBERG, František. *Babyboxy – pomoc dítěti nebo past?* Zdravotnictví a právo, 2009, č. 6, s. 7

¹²² NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. *Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu.* Právo a rodina, 2009, roč. 5, s. 1-2

¹²³ SLANÝ, Jaroslav, SCHNEIBERG, František. *Babyboxy v České republice – jak dál?* Časopis lékařů českých, 2011, č. 150, s. 617-618

¹²⁴ SLANÝ, Jaroslav, SCHNEIBERG, František. *Babyboxy v České republice – jak dál?* Časopis lékařů českých, 2011, č. 150, s. 618

za to, že není potřeba, abychom měli 81 schránek pro nechtěné děti. Souhlasím s názorem, že vedou ještě k větší nezodpovědnosti rodičů. Namísto toho, abychom rodiče motivovali k výchově svých dětí, dáváme jim možnost zachovat se nezodpovědně. Poskytujeme jim velmi snadnou cestu, jak se dítěte zbavit. Odložení dítěte by mělo být krajním řešením každé matky či otce. Neměli by spoléhat na to, že se o jejich dítě postará stát. Česká republika by se spíše měla zaměřit na informovanost o utajených porodech a nikoli na rozšiřování schránek pro odložení nechtěných dětí. Problémem opět zůstává fakt, jak již bylo zmíněno, že se jedná o institut, který není zaštitován státem.

8.4 Osud dítěte odloženého v babyboxu

Je potřeba veřejnost informovat o tom, že babybox může mít negativní dopad na život dítěte. Dítě, které je objeveno v této schránce, je považováno za nalezenec, pokud nezjistíme, kdo je jeho matkou či otcem. Novorozenec je tak bez identity a rodinných vazeb. Tento stav v něm může zanechat pocit méněcennosti. Dítě se může cítit nechtěné. Z tohoto důvodu je zejména zmiňována obava, že odložené dítě nemusí prožít plnohodnotný život jako jedinec, který vyrůstá ve své biologické rodině. Děti, které byly odloženy do babyboxu *„mají potíže se svou identitou, obtížně se začleňují mezi vrstevníky i do společnosti. Kladou si opakovaně otázky, kdo jsem, odkud přicházím, kdo jsou mí rodiče apod.“*¹²⁵ Nakonec mohou upadnout v pasti otázek, na které nikdy nenaleznou žádoucí odpovědi. Tato skutečnost může mít dopad na jejich psychické zdraví.

Rozhodla by se matka jinak, pokud by věděla, že její odložení dítěte do schránky může negativně ovlivnit jeho psychické zdraví? Argumentem pro zavedení babyboxů je jistě záchrana života dítěte. Avšak matka nemá pouze jedinou možnost, jak se ho „zbavit“. Pokud matka nejeví zájem o dítě pečovat, může využít institutu utajeného porodu, který by nemusel mít takto negativní dopad na psychiku dítěte, neboť zde má možnost zjistit po dosažení věku 12 let, kdo je jeho matkou. Jedná se o období života, které je pro náš budoucí život velmi zásadní. Myslím si, že je potřeba ženy spíše informovat o možnosti utajeného porodu, než propagovat odkládání dětí do babyboxu jako spasitelský vynález. Ani odborná společnost pediatriů nedoporučuje další

¹²⁵ SCHNEIBERG, František. *Babyboxy – pomoc dítěti nebo past?* Zdravotnictví a právo, 2009, č. 6, s. 6

rozšiřování babyboxů. Zdůrazňuje, že bychom se měli zaměřit na podporu jiných možností, jak pomoci matkám.¹²⁶

Děti, které byly odevzdány do babyboxu, je možné osvojit. Předpokládá se, že všechny děti, které byly vloženy do této schránky, budou v nejbližší možné době osvojeny. Avšak nemusí tomu tak být (viz kapitola 8.3). Navíc osvojitelé jsou v současné době čím dál tím víc náročnější v oblasti informovanosti o dítěti, které by chtěli přijmout za své. Zde opět narážíme na problém, neboť nemáme skoro žádné informace o zdravotní prognóze dítěte a zásadně žádné informace o biologických rodičích. Navíc není možné osvojit dítě ihned po jeho nalezení ve schránce.¹²⁷ O tom, jak postupují orgány v souvislosti s nalezením dítěte, pojednává následující kapitola.

8.5 Metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí

„Cílem metodického pokynu je především zajistit, aby se odložené děti co nejrychleji vrátily do vlastní rodiny nebo aby pro ně příslušné orgány našly v co nejkratší době rodinu náhradní.“¹²⁸ Proces má za úkol najít dítěti vhodnou náhradní rodinu či opět vyhledat rodinu původní. Metodické doporučení je tak rozděleno na dva rozdílné postupy. Bude záležet na vědomosti o identitě dítěte a jeho rodičů. Společná pro oba postupy je povinnost zaměstnanců zdravotního zařízení poskytnout dítěti lékařskou pomoc. Dále jsou dle § 10 odst. 4 ZOSPOD povinni informovat místně příslušný orgán pro sociálně-právní ochranu dětí, že bylo v babyboxu nalezeno dítě. Následný postup se liší s ohledem na znalost identity dítěte a jeho rodičů.¹²⁹

8.5.1 V případě neznámé totožnosti dítěte

Dle § 61 odst. 3 písm. a) ve spojení s § 61 odst. 4 ZOSPOD je místně příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností a obecní úřad podle místa, kde bylo dítě objeveno, respektive podle místa, kde se nachází babybox. Jakmile se o nalezení dítěte bez známé totožnosti dozví OSPOD, navrhne soudu vydat předběžné opatření na základě § 74 a násl. OSŘ. Návrh spočívá ve svěření dítěte do péče fyzické osoby. Touto fyzickou osobou může být zejména žadatel o osvojení či pěstoun. Předmětem

¹²⁶ BIOLEK, Jiří. Stanovisko výborů ČPS JEP, ČNeoS JEP a Společnosti sociální pediatrie ČLS JEP k problematice babyboxů. [online]. Pediatrics.cz, 7. prosince 2015 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://www.pediatrics.cz/content/uploads/2018/08/stanovisko-k-babyboxum.pdf>

¹²⁷ SCHNEIBERG, František. *Babyboxy – pomoc dítěti nebo past?* Zdravotnictví a právo, 2009, č. 6, s. 7

¹²⁸ Metodika pro případy dětí odložených do babyboxů – Tisková zpráva [online]. mpsv.cz, 18. března 2006 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/826137/160306b.pdf/890f3850-9dd1-72ef-26f0-aeae5145fca1>

¹²⁹ Tamtéž

předběžného opatření může být také umístění dítěte do kojeneckého ústavu či do jiného obdobného zařízení, které má dítěti poskytnout okamžitou pomoc. Soud v této fázi dítěti stanoví poručníka. V případě, že již nebude existovat žádná překážka, která by zabraňovala umístění dítěte do náhradní rodiny, spojí se OSPOD se žadateli o osvojení či jinou osobou, která je vhodná pro poskytnutí péče o dítě. Následně s nimi OSPOD učiní pohovor a vzkáže jim všechny informace ohledně zdravotního stavu dítěte. Orgán je také povinen sdělit těmto žadatelům chybějící vyšetření a další možná rizika, která by mohla s absencí zdravotní péče před umístění dítěte do babyboxu souviset. Dále je povinností OSPODU poučit tyto žadatele o specifičnosti této situace,¹³⁰ „kdy například rodiče dítěte dosud nevyjádřili souhlas s osvojením a ani soud zatím neurčil nezáměr o dítě, a o možnosti vrácení dítěte biologickým rodičům v případě, že by se o ně přihlásili.“¹³¹

8.5.2 V případě známé totožnosti dítěte

S identitou dítěte se můžeme seznámit například z rodného listu, který byl do babyboxu spolu s dítětem vložen. Může také nastat situace, kdy matka dítěte kontaktuje příslušné orgány, zdravotnické zařízení či jiný subjekt, přičemž jim sdělí totožnost dítěte. V tomto případě bude postup ze strany OSPODu jiný. Místně příslušný bude dle § 61 odst. 1 ZOSPOD obecní úřad obce s rozšířenou působností a obecní úřad podle trvalého pobytu nalezeného dítěte. Předtím, než začne činit OSPOD razantní kroky, kontaktuje v první řadě rodiče dítěte a pokusí se s nimi dohodnout na spolupráci ohledně vyřešení jejich těžké situace. Pokud si rodiče budou chtít dítě vzít zpět a starat se o něj, poskytne jim podporu a pomoc. Může však nastat situace, že nebude možné dítě vrátit do jeho původní rodiny. OSPOD je povinen zajistit, aby bylo o dítě postaráno. Pokusí se opatřit souhlas rodičů, aby mohlo být jejich dítě osvojeno.¹³² V případě, že rodiče nedají souhlas s osvojením a současně nebudou mít zájem o dítě pečovat, je možné osvojit dítě bez poskytnutí tohoto souhlasu dle § 819 NOZ. Podmínkou je zjevný nezáměr o dítě po dobu alespoň tří měsíců.¹³³

¹³⁰ Metodika pro případy dětí odložených do babyboxů – Tisková zpráva [online]. mpsv.cz, 18. března 2006 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/826137/160306b.pdf/890f3850-9dd1-72ef-26f0-aeae5145fca1>

¹³¹ Tamtéž

¹³² Tamtéž

¹³³ aktuální znění: Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 819, § 820

Závěr

Zakotvení institutu porodu s utajenou totožností matky považují za vhodný způsob, jak ochránit ženy-matky, které v sobě nosí dítě, o které nemají v budoucnu zájem pečovat. Institut umožňuje ženám porodit dítě pod lékařským dohledem, díky tomu se snižuje riziko ohrožení zdraví dítěte či samotné matky. I když se, dle mého názoru, jedná o dobrý nápad, působí na mě celá právní úprava utajených porodů nedomyšleně. Utajený porod má primárně sloužit k ochraně identity matky, proto je jméno a příjmení matky, datum jejího narození, datum porodu dítěte a v neposlední řadě také písemná žádost o utajení porodu vedena odděleně od zdravotnické dokumentace zdravotních služeb souvisejících s těhotenstvím a samotným porodem. Jakmile dojde k ukončení hospitalizace ženy, je zdravotnická dokumentace vložena do obalu, který je následně zapečetěn a označen bezpečnostním kódem.

Každé narození dítěte podléhá zápisu do knihy narození. Poskytovatel zdravotního zařízení zná údaje o matce, proto je sdělí matričnímu úřadu. Ten její identifikační údaje do rodného listu dítěte nezapíše, ale stále jsou součástí sbírky listin matričního úřadu. Do matriční knihy je zapsáno, že matka požádala o utajení své identity v souvislosti s porodem. Zdá se, že matka je před širokou veřejností utajena, není však utajena před zdravotním personálem a pracovníky matričního úřadu. Tyto osoby jsou vázány mlčenlivostí. Problém však spatřuji v tom, že nemáme možnost kontrolovat její dodržování. Kdo ženě zaručí, že její identita zůstane utajena? Nemůžeme vyloučit riziko zveřejnění její totožnosti.

Součástí žádosti o podstoupení utajeného porodu je prohlášení o tom, že žena nemá zájem o dítě v budoucnu pečovat. Je nutné, abychom dítěti zajistili péči, ideálně náhradní rodinu. Identita matky bude opět odtajněna. Matka se stává účastníkem řízení ve věcech osvojení dle § 427 a násl. ZŘS. Její souhlas je obligatorní hmotněprávní podmínkou pro osvojení dítěte.

V otázce určování otcovství naráží institut porodu s utajenou totožností matky na další problém. Pokud bychom určování otcovství vázali na určování mateřství, nemohli bychom určit otcovství, aniž bychom neodtajnili totožnost matky. Opět bychom zde opomíjeli přání matky zůstat utajena. Vhodnou alternativou, jak ochránit identitu matky a zároveň nezasahovat do práva otce na rodinný život, je využití postupu, který díky analýze DNA zjistí biologické otcovství k dítěti. Účastenství matky by v tomto řízení o určení otcovství mohlo být uspokojeno pomocí procesního opatrovníka.

Koneckonců zde máme dítě, mající právo znát svůj původ, které je mu garantováno. Aby Česká republika splnila své závazky vyplývající z mezinárodních smluv, konkrétně z Úmluvy o právech dítěte, musí zajistit, aby mělo dítě možnost zjistit, kdo je jeho rodičem. Jakmile dítě dovrší 12 let, má právo domáhat se u soudu o odtajnění identity své matky. Právo dítěte se neslučuje s přáním matky zůstat utajena. Pokud proti sobě stojí právo dítěte znát svůj původ a právo matky zůstat utajena, není jiná možnost, než jedno z těchto práv omezit.

Po zmapování všech problémů, které s sebou utajené porody nesou, se žena může uchýlit k porodům anonymním, které jsou v České republice chápány jako porody uskutečňované v soukromí. Narozené dítě žena odkládá na předem určeném místě (babybox), v horším případě dítě „odhodí“ někde v lese či u popelnic. Pokud žena odloží dítě do babyboxu, je to posuzováno jako legalizované opuštění dítěte. Anonymní porody se jeví jako nebezpečné, žena rodí bez lékařské pomoci, může dojít k úmrtí dítěte či samotné matky. Oproti tomu je ženě zaručena 100% anonymita, která, jak již bylo zmíněno výše, u utajených porodů zaručena není.

Hojně diskutovaný babybox je institut, který jde ruku v ruce s anonymními porody. Schránka slouží k ochraně života nechtěného dítěte. Na druhou stranu dává rodičům velmi snadnou cestu, jak se zbavit své rodičovské odpovědnosti. Proti zavedení těchto schránek byla řada odborníků. Mezi hlavní protiargumenty pro zavedení babyboxů je zejména odepření práva dítěte znát svůj původ, který je garantován Úmluvou práv dítěte v čl. 7. Počet případů, kdy matky odhodí své děti mimo tato zařízení, se příliš nesnižuje. Jsem toho názoru, že babyboxy jsou způsobilé ochránit základní lidské právo, právo na život. Na druhou stranu nesouhlasím s vysokým počtem babyboxů vyskytujících se na území České republiky. Myslím si, že bychom měli spíše ženám pomoci v tíživé situaci, která je k odložení dítěte do babyboxu vede. Měli bychom je lépe informovat o možnostech, které mohou vyřešit jejich problémy, jako jsou například porody s utajenou totožností matky či porody diskrétní. Vedme mladé lidi k zodpovědnému chování, neumožňujme jim snadnou cestu, jak se zbavit svých povinností.

Se všemi těmito instituty se pojí představa, že každé dítě je osvojitelné, že na každé dítě čeká rodina, která ho bude milovat. Realita je bohužel odlišná. Pokud osvojitel přijímá dítě za své, chce mít co možná nejvíce informací o zdravotním stavu dítěte a jeho rodičů, což v případě odložení dítěte do babyboxu není možné zjistit. Pokud se dítě narodí nemocné, nemá moc velkou naději, že bude osvojeno. Šanci dostat se

do osvojitelské rodiny či do pěstounské péče nemají ani děti romského etnika. Tohle jsou problémy, na které se nejspíše při zřizování babyboxů zapomnělo. Dojde sice k záchraně lidského života, avšak tyto děti se mohou dostat do péče státu, ta jim nikdy nenahradí rodinný život. Děti, které nebyly vychovávány v milujícím rodinném kruhu, si s sebou často nesou řadu psychických problémů.

Z výše uvedeného je zřejmé, že aktuální pojetí mateřství, které vychází ze starořímské zásady *mater semper certa est*, nemá v moderní společnosti své místo. Tato koncepce s sebou nese řadu sporných otázek. Právní úprava utajených porodů je zvolena nevhodným způsobem a není zcela přizpůsobena dalším oblastem českého právního řádu. Pokud bychom chtěli institut porodu s utajenou totožností matky ponechat, je jediným vhodným řešením novelizovat normu určující mateřství, která je vyjádřena v § 775 NOZ. Domnívám se, že pokud nedojde k žádným změnám, nebudou ženy využívat tohoto institutu, neb nechrání jejich přání zůstat utajena, jako je tomu u anonymních porodů spočívajících v odkládání dětí.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. DAUBNEROVÁ, Alena. *Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, 175 s.
2. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 366 s.
3. JANDÁČKOVÁ, Tereza. *Právo na respektování soukromého a rodinného života v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha, 2011. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Mgr. Věra Honusková, 82 s.
4. KOSTĚNCOVÁ, Jana. *Určování rodičovství*. Praha, 2014. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D, 109 s.
5. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 191 s.
6. PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 144 s.
7. POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Musíš znát... Rodinné právo. Právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 348 s.
8. RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 213 s.

Komentáře

1. DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanský zákoník: Komentář*, Svazek II, (§ 655-975) [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 28. ledna 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz.
<https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11562/1/2>
2. JIRSA, Jaromír. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [Systém ASPI online]. Wolters Kluwer. Aspi.cz, [cit. 12. ledna 2022]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2>
3. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2 vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1250 s.
4. MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, 2064 s.

5. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník, Komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 752 s.

Odborné články

1. FLÍDROVÁ, Adéla. *Anonymní porod?* Jurisprudence. 2004, roč. 5, č. 4, 10-14 s.
2. HADERKA, Jiří. *Případ Keegan versus Irsko*. Právní rozhledy, 1995, č. 8, 311-313 s.
3. HENYCH, Václav. *INFORMACE č. 19/2017 - Zápis narození dítěte narozeného mimo zdravotnické zařízení*. Odbor všeobecné správy. Praha, 2017, 167-175 s.
4. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita?* Právní rozhledy, 2005, roč. 13, č. 2, 53-57 s.
5. HUBÁLKOVÁ, Eva. *Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech*. Správní právo, 2003, č. 5-6, 282-288 s.
6. KODRIKOVÁ, Zuzana. *„Anonymní“ porody – jsou skutečně utajené?* Právo a rodina, 2005, roč. 7, č. 7, 16-20 s.
7. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Kauza tzv. právně volné dítě*. Právní rozhledy, 2004, roč. 12, č. 2, 52-57 s.
8. KÜMMEL, Jan, JANKŮ, Petr. *Legální anonymní odložení novorozence – současné možnosti v ČR*. Praktická gynekologie. 2007, č. 11, 174-176 s.
9. NOVOTNÁ, Věra. *Další otázky spojené s utajenými porody*. Právo a rodina, 2005, roč. 7, č. 10, 15-17 s.
10. NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. *Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu*. Právo a rodina, 2009, roč. 5, 1-5 s.
11. SCHNEIBERG, František. *Babyboxy – pomoc dítěti nebo past?* Zdravotnictví a právo, 2009, č. 6, 6-10 s.
12. SLANÝ, Jaroslav, SCHNEIBERG, František. *Babyboxy v České republice – jak dál?* Časopis lékařů českých, 2011, č. 150, 616-618 s.
13. ZUZLÍKOVÁ, Michaela. *Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek*. Právní rozhledy, 2005, č. 7, 250-253 s.

Elektronické zdroje

1. ATTL, Karel. *Právní problematika porodu s utajenou totožností matky*. [online]. Prevence úrazů, otrav a násilí. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2010, str. 169. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120509142036362786.pdf>
2. BIOLEK, Jiří. *Stanovisko výborů ČPS JEP, ČNeoS JEP a Společnosti sociální pediatrie ČLS JEP k problematice babyboxů*. [online]. Pediatrics.cz, 7. prosince 2015 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://www.pediatrics.cz/content/uploads/2018/08/stanovisko-k-babyboxum.pdf>
3. CIPRÝN, Štěpán, FLAŠÍKOVÁ, Lenka. *Náhradní mateřství v českém právu* [online]. Pravniprostor.cz, 18. listopadu 2019 [cit. 8. prosince 2021]. Dostupné z: <https://www.prawniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/nahradni-materstvi-v-ceskem-pravu>
4. HESS, Ludvík. *Zpráva o babyboxech k 7. 1. 2022*. [online]. Babybox.cz, 7. 1. 2022 [cit. 2. února 2022] Dostupné z: <http://www.babybox.cz/?p=zprava>
5. KOSECOVÁ, Janka. *Co možná nevíte o porodech*. [online]. Jankasrdcem.cz, [cit. 2. února 2022]. Dostupné z: <https://www.jankasrdcem.cz/clanky/co-mozna-nevite-o-porodech>
6. *Metodika pro případy dětí odložených do babyboxů – Tisková zpráva* [online]. mpsv.cz, 18. března 2006 [cit. 8. února 2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/826137/160306b.pdf/890f3850-9dd1-72ef-26f0-aeae5145fca1>
7. RÁKOS, Miroslav. *Jak probíhají utajené porody v Dětském domově Aš*. [online]. Rodina.cz, 30. 8. 2000 [cit. 2. února 2022] Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek872.htm>
8. *Těhotenství a porod stojí nejméně 44 000 Kč. Císař je o 13 000 dražší*. [online]. Vitalia.cz, 4. ledna 2019 [cit. 1. února 2022]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/tehotenstvi-a-porod-stoji-44-000-kc-cisar-je-o-13-000-drazsi/>
9. *Spezielle Informationen für Familiengerichte*. [online]. bmfsfj.de [cit. 25. 1. 2022]. Dostupné z:

Legislativní akty

1. Code Civil
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 422/2004 Sb.
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění)
4. Schwangerschaftskonfliktgesetz
5. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
6. Úmluva o právech dítěte (vyhlášena č. 104/1991 Sb.)
7. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
10. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 576/2004 Z. Z o zdravotnej starostlivosti
12. Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod
13. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
15. Zákon č. 422/2004 Sb., jímž se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů
16. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

1. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Odièvre vs. Francie ze dne 13. 2. 2003, stížnost č. 42326/98
2. Rozhodnutí Evropského soudu pro Lidská práva ve věci Keegan vs. Irsko ze dne 26. května 1994, stížnost č. 16969/90

Shrnutí

Diplomová práce se zaměřuje na instituty, které nabourávají aktuální koncepci pojetí mateřství v § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Práce se zabývá porody s utajenou totožností matky, diskretními porody, anonymními porody a problematikou babyboxů. Pojednává o jejich historii, důvodech vzniku, právní úpravě a zejména o úskalích, která se s instituty pojí. S ohledem na poukázání jejich (ne)funkčnosti, práce popisuje právní úpravu těchto institutů v jiných státech. Celou prací se prolíná právo dítěte znát svůj původ, které stojí proti osobnostnímu právu matky zůstat utajena.

Abstrakt

The thesis focuses on the institutes that undermine the current concept of maternity in § 775 of the act no. 89/2012, Civil Code. The thesis deals with birth with the concealed identity of the mother, discreet birth, anonymous births and the issue of babyboxes. It discusses their history, the reasons for their creation, the legal regulation and especially the pitfalls associated with the institutes. With regard to pointing out their (in)functionality, the thesis describes the legal regulation of these institutes in other countries. The right of the child to know his or her origins is interwoven throughout the thesis, which is juxtaposed with the mother's personal right to remain hidden.

Klíčová slova

mateřství, dítě, určování mateřství, porod s utajením identity matky, anonymní porod, diskretní porod, právo dítěte znát svůj původ, babybox, osvojení

Key words

motherhood, child, determination of maternity, birth with the concealed identity of the mother, classified, anonymous birth, discreet birth, right of child to know his or her origin, babybox, adoption